

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi

ÜÇÜNCÜ SEKSIYA

OPUZ (OPUZ) TÜRKİYƏYƏ QARŞI məhkəmə işi

(Ərizə № 33401/02)

QƏRAR

Strasburq

9 iyun 2009-cu il

Qəti qərara çevrilmə tarixi:

09.09.2009

Bu qərara redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

7. Ərizəçi 1972-ci ildə anadan olub və Diyarbəkirdə yaşayır.

8. Ərizəçinin anası A.O. ilə dini mərasimdə nikah bağlayıb. 1990-cı ildə ərizəçi ilə A.O.-nun oğlu H.O. arasında yaxın münasibət yarandı və onlar birgə yaşamağa başladılar. 12 noyabr 1995-ci ildə onlar rəsmi nikaha girdilər. Onların 1993, 1994 və 1996-cı ildə doğulmuş uşağı vardı. Münasibətlərinin başlanğıcından ərizəçi ilə H.O. arasında qızgın mübahisələr olurdu. Hökumət aşağıda qeyd edilən faktları şübhə altına almadı.

1. H.O. ilə A.O.-nun ərizəçiyə və onun anasına qarşı birinci zorakılığı

9. 10 aprel 1995-ci ildə ərizəçi və anası Diyarbəkir dövlət prokurorluğuna şikayət verərək iddia etdilər ki, H.O. ilə A.O. onlardan pul istəyiblər, onları döyüblər və öldürməklə hədələyiblər. Onlar həmçinin iddia etdilər ki, H.O. ilə atası evə başqa kişiləri gətirmək istəyiblər.

10. Həmin gün ərizəçi və anası həkim tərəfindən müayinə olundular. Ərizəçiyə aid tibbi rəydə qeyd edilirdi ki, onun bədənində qançırılar, sol qanşında esximoz və şiş, boyun nahiyəsində dırnaq cızıqları var. Ərizəçinin anasına aid tibbi rəydə də qeyd edilirdi ki, onun bədənində qançırılar və şişlər var. 20 aprel 1995-ci ildə yekun rəylər verildi, orada birinci rəydə qeyd edilənlər təsdiqlənir və bildirilirdi ki, sözügedən xəsarətlər ərizəçi ilə anasının beş gün müddətinə əmək qabiliyyətini itirdiyini iddia etmək üçün kifayətdir.

11. 25 aprel 1995-ci ildə dövlət prokuroru ölümlə hədələməyə və faktiki bədən xəsarətləri yetirməyə görə H.O. ilə A.O.-ya qarşı ittiham aktı təqdim etdi. 15 iyun 1995-ci ildə Diyarbəkirin 1-ci magistrat məhkəməsi zorakılıq ittihamı üzrə işə xitam verdi, ona görə ki, ərizəçi ilə anası şikayətlərini geri götürdülər və bununla da Cinayət Məcəlləsinin 456-cı maddəsinin 4-cü bəndi üzrə icraat üçün əsas aradan qalxmış oldu.

12. 11 sentyabr 1995-ci ildə Diyarbəkirin 2-ci magistrat məhkəməsi sübutlar olmadığına görə ölümlə hədələmə ittihamı üzrə müttəhimlərə bəraət verdi və zorakılıqla ittihamı ilə bağlı bildirdi ki, bu məsələ artıq Diyarbəkirin 1-ci magistrat məhkəməsində dinlənilib və işə xitam verdi.

2. H.O.-nın ərizəçiyə qarşı ikinci zorakılığı

13. 11 aprel 1996-cı ildə mübahisə zamanı H.O. ərizəçini çox pis döydü. Bu hadisə ilə bağlı tərtib edilmiş tibbi rəydə onun sağ gözünün səthində və sağ qulağında qanaxma, sol çiyində esximoz və kürəyində ağrı qeydə alındı. Rəydə belə nəticə çıxarılırdı ki, ərizəçinin xəsarətləri onun həyatına təhlükə yaratmaq üçün kifayətdir. Həmin gün dövlət prokurorunun vəsatəti və yeganə hakimin qərarı ilə H.O. barəsində həbs qətimkan tədbiri seçildi.

14. 12 aprel 1996-cı ildə dövlət prokuroru Diyarbəkir cinayət məhkəməsinə ittiham aktı təqdim edərək H.O.-nu Cinayət Məcəlləsinin 456-cı maddəsinin 2-ci bəndi 457-ci maddəsinin 1-ci bəndi əsasında ağır bədən xəsarəti yetirməkdə təqsirləndirdi.

15. 15 aprel 1996-cı ildə H.O. 1-ci magistrat məhkəməsinin sədarətinə vəsatət verərək məhkəmə araşdırmasına qədər azad edilməsini xahiş etdi. O, izah etdi ki, mübahisə zamanı arvadı onu hirsləndirib və o, arvadını iki-üç dəfə vurub. Sonra onun xəstəxanada işləyən qaynanası onun arvadı üçün tibbi rəy əldə edib və həmin rəy onun heç bir səbəb olmadan həbsə alınması ilə nəticələnib. O, bildirdi ki, ailəsini və biznesini itirmək istəmir və arvadını vurduğuna görə təəssüflənir.

16. 16 aprel 1996-cı ildə 2-ci magistrat məhkəməsi H.O.-nın məhkəmə araşdırmasına qədər azad edilmək barədə vəsatətini rədd etdi və qərara aldı ki, o, məhkəmə araşdırmasına qədər həbsdə qalmalıdır.

17. 14 may 1996-cı il tarixli dinləmədə ərizəçi şikayətini təkrarladı. Dövlət prokuroru hüquq pozuntusunun xarakterini və ərizəçinin tam sağaldığını nəzərə alaraq, H.O.-nun məhkəmə araşdırmasına qədər azad edilməsi barədə vəsatət verdi. Nəticədə məhkəmə H.O.-nu azad etdi.

18. 13 iyun 1996-cı il tarixli dinləmədə ərizəçi şikayətini geri götürərək bildirdi ki, əri ilə barışıb.

19. 18 iyul 1996-cı ildə məhkəmə müəyyən etdi ki, bu hüquq pozuntusu Cinayət Məcəlləsinin 456-cı maddəsinin 4-cü bəndi bəndinin tətbiq dairəsinə düşür və icraatın davam etdirilməsi üçün ərizəçinin şikayəti tələb olunur. Müvafiq olaraq, ərizəçinin şikayətini geri götürməsi əsasında məhkəmə işə xitam verdi.

3. H.O.-nun ərizəçiyə və onun anasına qarşı üçüncü zorakılığı

20. 5 fevral 1998-ci ildə ərizəçi, anası, bacısı və H.O. arasında dava düşdü, dava zamanı H.O. ərizəçinin üstünə bıçaq çəkdi. H.O., ərizəçi, və anası xəsarət aldılar. Tibbi rəylərdə xəsarətlər təsdiq edilərək bildirirdi ki, onlar, müvafiq olaraq, yeddi, üç və beş gün müddətinə əmək qabiliyyətini itiriblər.

21. 6 mart 1998-ci ildə dövlət prokuroru bu insidentlə bağlı heç kəs barəsində cinayət təqibinə başlamamağı qərara aldı. O, bu qənaətə gəldi ki, bıçaqla hücum etməyə görə H.O. barəsində cinayət təqibinə başlamaq üçün kifayət qədər sübut yoxdur, kətkəlmə və mülkiyyətə ziyan vurma kimi digər hüquq pozuntuları barəsində isə mülki iddia qaldırmaq olar. Buna görə də işin icraatının davam etdirilməsi üçün heç bir ictimai maraq yoxdur.

22. Ərizəçi anasının yanında qalmağa getdi.

4. H.O.-nun ərizəçiyə və onun anasına qarşı dördüncü zorakılığı: boşanma prosesinin başlanmasına gətirib çıxarmış təhdidlər və hücum (avtomobildən istifadə etməklə)

23. 4 mart 1998-ci ildə H.O. avtomobili ərizəçinin və anasının üstünə sürdü. Müəyyən edildi ki, ərizəçinin anası həyatı üçün təhlükə yaradan xəsarətlər alıb. Polis bölməsində H.O. iddia etdi ki, hadisə təsadüfən baş verib. O, sadəcə ərizəçi ilə anasını getdikləri yerə avtomobillə aparmaq istəyirdi, onlar bundan imtina etdilər və piyada getməkdə davam etdilər. Sonra onlar özlərini avtomobilin qarşısına atdılar. Ərizəçinin anası iddia etdi ki, H.O. onlara deyib ki, avtomobilə minsinlər, əgər imtina etsələr onları öldürəcəkdir. Onlar avtomobilə minməkdən imtina etdiklərinə və qaçmağa başladıklarına görə o, avtomobili ərizəçinin üstünə sürü və o, yıxıldı. Ərizəçinin anası qızına kömək etdiyi müddətdə H.O. avtomobili geri döndərdi və bu dəfə ananın üstünə sürdü. Ərizəçinin anasının huşu xəstəxanada özünə qayıtdı. Polisə ifadələrində ərizəçi anasının ifadələrini təsdiq etdi və iddia etdi ki, əri onları avtomobili ilə öldürməyə cəhd edib.

24. 5 mart 1998-ci ildə Diyarbəkir magistrat məhkəməsi yeganə hakimdən ibarət tərkibdə H.O. barəsində həbs qətimkan tədbiri seçdi.

25. 19 mart 1998-ci ildə dövlət prokuroru ölümlə hədələməyə və ağır bədən xəsarəti yetirməyə görə Diyarbəkirin 3-cü cinayət məhkəməsində H.O.-ya qarşı cinayət işi başladı. Həmin gün Məhkəmə-Tibb Ekspertizası İnstitutu tibbi rəy verdi, rəydə ərizəçinin dizində cızılmalar olduğu qeyd edilmişdi. Rəydə belə nəticə çıxarılırdı ki, xəsarətləri səbəbindən ərizəçi beş gün müddətinə əmək qabiliyyətini itirib.

26. 20 mart 1998-ci ildə ərizəçi qızgın mübahisələri ilə əlaqədar olaraq H.O.-ya qarşı boşanma prosesinə başladı. O, iddia etdi ki, əri özünün ər və ata vəzifələrini yerinə yetirməkdən yayınır. Tibbi rəylərlə sübut edildiyi kimi, əri onunla pis rəftar edir. O, həmçinin iddia etdi ki, əri onların evinə başqa qadınları gətirir. Ərizəçi bildirir ki, ərinin təhdidləri və təzyiqləri səbəbindən sonradan boşanma ərizəsini geri götürüb.

27. 2 aprel 1998-ci ildə ərizəçi və anası H.O. ilə atasının ölüm təhdidlərindən sonra Diyarbəkir baş prokurorluğuna vəsatət verərək qoruyucu tədbirlər görülməsini dövlət orqanlarından xahiş etdilər.

28. 2 və 3 aprel 1998-ci ildə polis əməkdaşları ərizəçidən, onun anasından, qardaşından və qardaşının arvadından, habelə H.O. ilə atasından ifadələr aldılar. Ərizəçi və anası bildirdilər ki,

H.O. avtomobillə onları öldürməyə cəhd edib və ərizəçi H.O.-nun yanına qayıtmayacağı təqdirdə onu öldürməklə hədələyib. Onlar qeyd etdilər ki, ərizəçi artıq boşanma prosesinə başlayıb və H.O. ilə yaşamaq üçün geri qayıtmaq istəmir. Ərizəçinin qardaşı və onun arvadı iddia etdilər ki, ərizəçinin anası onu ərinin yanına geri qayıtmaqdan çəkindirir və onlar H.O. ilə atasının təhdidləri barədə heç nə bilmirlər. H.O. iddia etdi ki, onun yeganə məqsədi ailəsinin bir yerdə olmasıdır, amma qaynanası buna mane olur. O, həmçinin iddia etdi ki, kömək üçün ərizəçinin qardaşının və ailənin ağsaqqallarının yanına gedib, amma faydası olmayıb. O, bildirdi ki, ərizəçini və anasını heç vaxt təhdid etməyib və onların iddiaları böhtandır. H.O. daha sonra bildirdi ki, ərizəçinin anası qızının H.O.-dan boşanmasını və başqası ilə evlənməsini istəyir.

29. 3 aprel 1998-ci il tarixli hesabatda Diyarbəkir Təhlükəsizlik Müdirliyinin Hüquq Qaydası Departamentinin müdiri ərizəçinin və anasının iddiaları ilə bağlı araşdırmanın nəticəsi barədə baş prokurorluğa məlumat verdi. O, bu qənaətə gəldi ki, ərizəçi ərini tərک edib və anası ilə yaşamağa gedib. Ərizəçinin anası arvadının geri qayıtması üçün H.O.-nun dəfələrlə etdiyi xahişləri rədd edərək H.O.-nu təhqir edib və H.O.-nun onu ölümə hədələdiyini iddia edib. H.O. avtomobili qaynanasının üstünə sürdüyü üçün 25 gün həbsxana keçirib, azad edildikdən sonra bir neçə vasitəçidən xahiş edib ki, arvadını edə qayıtmağa inandırsınlar. Lakin anası ərizəçinin H.O.-nun yanına qayıtmasına icazə verməyib. Hər iki tərəf bir-birini hədələyib. Bundan başqa, ana keçmiş ərindən qisas almaq üçün qızını H.O.-dan ayırmaq istəyib, daim böhtan xarakterli iddialar irəli sürüb və həmçinin "hədə yerə" təhlükəsizlik qüvvələrinin vaxtını alıb.

30. 14 aprel 1998-ci ildə Diyarbəkir baş prokurorluğu H.O. ilə A.O.-ya qarşı ittiham irəli sürərək onları Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsinin 1-ci bəndini pozmaqla ərizəçini və anasını ölümə hədələməkdə ittiham etdi.

31. 30 aprel 1998-ci ildə Diyarbəkir cinayət məhkəməsi H.O.-nu məhkəmə araşdırmasına qədər azad etdi. Məhkəmə daha sonra elan etdi ki, bu işə baxmaq səlahiyyətinə malik deyil və işin materiallarını Diyarbəkirin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməsinə göndərdi.

32. 11 may 1998-ci ildə ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə sözügedən hüquq pozuntusunu adamöldürmə cəhdi kimi təsvif etdi. 9 iyul 1998-ci il tarixli məhkəmə iclasında H.O. təkrar etdi ki, hadisə təsadüfən baş verib, avtomobilin qapısı açıq olub və o, avtomobili sürərkən qapı təsadüfən şikayətçilərə dəyib. Ərizəçi ilə anası H.O.-nun ifadəsini təsdiq etdilər və bildirdilər ki, məhkəmə prosesinin davam etdirilməsini istəmərlər.

33. 23 iyul 1998-ci ildə Diyarbəkirin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməsi kifayət qədər sübut olmadığına görə H.O.-ya və atasına ölümə hədələmə ittihamları üzrə bəraət verdi. Məhkəmə qeyd etdi ki, təqsirləndirilən şəxslər iddiaları rədd ediblər və şikayətçilər şikayətlərini geri götürüblər. Ərizəçi yenidən H.O. ilə yaşamağa başladı.

34. 9 iyul 1998-ci ildə ərizəçinin anası digər bir tibbi müayinədən keçdi, müəyyən edildi ki, onun xəsarətləri həyat üçün təhlükəli deyil, amma onun 25 gün müddətinə əmək qabiliyyətini itirməsi üçün kifayətdir.

35. 8 oktyabr 1998-ci il tarixli dinləmədə ərizəçi və anası şikayətlərini geri götürdülər. Onlar bildirdilər ki, avtomobilin qapısı açıq idi və H.O. onları təsadüfən vurmuşdu. H.O.-ya qarşı şikayətləri ilə bağlı dindirilərək ərizəçi və anası bildirdilər ki, H.O. ilə dalaşblar və şikayətdəki iddialarını hirsli vaxtlarında bildiriblər.

36. 17 noyabr 1998-ci ildə Diyarbəkirin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməsi bu qənaətə gəldi ki, ərizəçiyə qarşı hüquq pozuntusu ilə bağlı işə xitam verilməlidir, çünki o, şikayətini geri götürüb. Lakin məhkəmə qərara aldı ki, baxmayaraq ki, ərizəçinin anası da şikayətini geri götürüb, xəsarətlər çox ciddi olduğuna görə H.O. hüquq pozuntusuna görə məhkum olunmalıdır. Sonradan məhkəmə H.O.-nu üç aylıq həbs və cərimə cəzasına məhkum etdi, həbs cəzası sonradan cərimə ilə əvəz olundu.

5. H.O.-nun ərizəçiyə qarşı beşinci zorakılığı və nəticədə onun ağır bədən xəsarəti alması

37. 29 oktyabr 2001-ci ildə ərizəçi anası ilə görüşməyə getdi. Həmin gün axşam H.O. telefonla zəng vurdu və ərizəçidən xahiş etdi ki, evə qayıtsın. Ərizəçi ərinin ona qarşı yenə zorakı

davranacağından narahat olaraq anasına dedi ki, “bu adam məni tikə-tikə doğrayacaq”. Ərizəçinin anası onu uşaqlarla evə getməyə sövq etdi. Qırx beş dəqiqə sonra uşaqlardan biri geri qayıdıb dedi ki, anasını yaralayaraq öldürüb. Ərizəçinin anası tələsik ərizəçinin evinə getdi. O, gördü ki, ərizəçi yerdə qan içində uzanıb. O, qonşuların köməyi ilə ərizəçini taksiyə qoydu və Diyarbəkir dövlət xəstəxanasına apardı. Xəstəxana müdiriyyəti ona dedi ki, ərizəçinin vəziyyəti ağırdır və onu daha yaxşı təchizatı olan Dicle Universitet Xəstəxanasına göndərdilər. Ərizəçiyə aid tibbi rəydə onun bədəninin müxtəlif hissələrində yeddi bıçaq yarasının olduğu qeyd edildi. Lakin xəsarətlər həyat üçün təhlükəli hesab edilmədi.

38. Həmin gün saat 23.30 radələrində H.O. polis bölməsinə gəlib könüllü təslim oldu. Polis insident zamanı onun istifadə etdiyi bıçağı müsadirə etdi. H.O. bildirdi ki, o, axşam saat 18.00-da evə gələndə arvadı və uşaqları hələ də evdə deyildilər. O, telefonla onlara zəng vurdu və geri qayıtmalarını xahiş etdi. Onlar geri qayıtdıqdan sonra o, ərizəçidən soruşdu: “Niyə bayırda veyllənirsən? Niyə mənin üçün heç nə bişirməmişən?” Ərizəçi cavab verdi: “Biz anamgildə yemək yemişik” və ona bir boşqab meyvə gətirdi. Onlar mübahisəni davam etdirdilər. O, ərizəçiyə dedi: “Niyə anangilə belə tez-tez gedirsən? Ora bu qədər tez-tez getmə, evdə qal və uşaqlara bax!” Mübahisə qızıışdı. Hansısa məqamda ərizəçi çəngəllə ona hücum etdi. Onlar dalaşmağa başladılar, bu zaman o, öz üzərində nəzarəti itirdi və meyvə bıçağını götürüb onunla ərizəçini vurdu, amma neçə dəfə vurduğunu xatırlamır. O, bildirdi ki, arvadı ona nisbətən cüssəli idi, buna görə də arvadı ona hücum etdiyi zaman o, bu cür cavab verməyə məcbur olmuşdu. O, əlavə etdi ki, arvadı pis adam deyildi və iki il bundan əvvələ qədər onlar əmin-amanlıq içərisində yaşayırdılar. Lakin ərizəçinin anası onların nikahına müdaxilə etməyə başladıqdan sonra onlar mübahisə etməyə başlamışdılar. O, bildirdi ki, etdiyi hərəkətdən peşmandır. İfadəsi alındıqdan sonra H.O. azad edildi.

39. 31 oktyabr 2001-ci ildə ərizəçinin anasının xanım vəkili Diyarbəkir dövlət prokurorluğuna şikayət verdi. Şikayətdə vəkil bildirdi ki, ərizəçinin anası ona deyib ki, ərizəçi onun qızını təxminən beş il əvvəl bərk döyüb, bundan sonra tutulub və həbsxanaya salınıb. Lakin birinci məhkəmə iclasında azadlığa buraxılıb. O, bildirdi ki, müştərisi və ərizəçi H.O.-nun davamlı təhdidləri və təzyiqi səbəbindən şikayətlərini geri götürməyə məcbur olublar. O, daha sonra bildirdi ki, H.O. barəsində belə söhbətlər gəzir ki, o, qadın alveri ilə məşğuldur. Nəhayət, o, 4 mart 1998-ci il tarixli insidentə (yuxarıya bax) toxunaraq iddia etdi ki, belə ciddi insidentdən sonra H.O.-nun azad edilməsi mənəviyyata zidd idi və onun barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsini xahiş etdi.

40. 2 noyabr 2001-ci ildə ərizəçinin vəkili baş prokurorluğa Dicle Tibb Fakültəsi Xəstəxanasının ərizəçinin xəsarətlərinin həyat üçün təhlükəli olmadığı barədə tibbi rəyinə qarşı etiraz ərizəsi verdi. Vəkil yeni tibbi ekspertizanın keçirilməsi barədə vəsatət verdi.

41. 9 noyabr 2001-ci ildə ərizəçi Diyarbəkir baş prokurorluğuna şikayət ərizəçi verərək bildirdi ki, H.O. ilə mübahisəsindən sonra çoxlu bıçaq zərbələri alıb. O, dövlət prokurorundan xahiş etdi ki, yeni tibb ekspertizası üçün onu Məhkəmə Tibb Ekspertizası İnstitutuna göndərsinlər.

42. 8 noyabr 2001-ci ildə ərizəçi dövlət prokurorunun göstərişləri əsasında Diyarbəkir Məhkəmə Tibb Ekspertizası İnstitutunda yeni tibbi müayinədən keçdi. Tibbi ekspertizanı aparmış həkim onun sol qolunun biləyində (3 sm uzunluğunda), sol budunda (5 sm dərinliyində) bıçaq yaralarının olduğunu, habelə sol budunda 2 sm dərinliyində digər bir bıçaq yarasının olduğunu və sol dizinin yuxarısında yara olduğunu qeyd etdi. O, belə hesab etdi ki, bu xəsarətlər həyat üçün təhlükəli deyil, amma ərizəçinin yeddi gün müddətinə əmək qabiliyyətini itirməsinə səbəb olacaq.

43. 12 dekabr 2001-ci ildə dövlət prokuroru ittiham aktını Diyarbəkir magistrat məhkəməsinə təqdim edərək Cinayət Məcəlləsinin 456-cı maddəsinin 4-cü bəndi və 457-ci maddəsinin 1-ci bəndi əsasında H.O.-nu bıçaqla hücum etməkdə təqsirləndirdi.

44. 23 may 2002-ci il tarixli hökmlə Diyarbəkirin 2-ci magistrat məhkəməsi ərizəçiyə bıçaqla hücum etdiyinə görə H.O.-ya 839.957.040 türk lirəsi məbləğində cərimə cəzası təyin etdi. Məhkəmə qərara aldı ki, o, bu cəriməni hissə-hissə səkkiz dəfəyə ödəməlidir.

6. H.O.-nun ərizəçini təhdid etdiyi altıncı insident

45. 14 noyabr 2001-ci ildə ərizəçi Diyarbəkir dövlət prokurorluğuna cinayət haqqında şikayət ərizəsi verərək iddia etdi ki, H.O. onu təhdid edir.

46. 11 mart 2002-ci ildə dövlət prokuroru qərara aldı ki, ərizəçilərin iddialarından savayı H.O.-ya qarşı cinayət təqibinə başlamaq üçün konkret sübut yoxdur.

7. Ərizəçinin anasının H.O. və A.O.-nin onları ölümlə hədələdiklərini iddia edərək dövlət prokurorluğuna şikayət verməsi

47. 19 noyabr 2001-ci ildə ərizəçinin anası dövlət prokuroruna şikayət verdi. O, şikayətində bildirdi ki, H.O., A.O. və onların qohumları davamlı olaraq onu və qızını hədələyirlər. Konkret olaraq, H.O. ona deyib ki, “səni, övladlarını və bütün ailəni öldürəcəyəm!” O, həmçinin yanında bıçaq və odlu silah gəzdirərək onun evinin yanında gəzişməklə onu bezdirir və şəxsi həyatına müdaxilə edir. O, bildirdi ki, onun və ailəsinin başına bir hadisə gələrsə, buna görə H.O. məsuliyyətə cəlb olunmalıdır. O, ərizəçinin bıçaqla vurulduğu 29 oktyabr 2001-ci il tarixli hadisələri də qeyd etdi (yuxarıya bax). Bu şikayətə reaksiya verərək dövlət prokuroru Diyarbəkir Təhlükəsizlik Müdirliyinə məktub yazdı və onlardan xahiş etdi ki, şikayətçidən və H.O.-dan ifadələr alsınlar və araşdırmaya dair hesabatı onun çalışdığı prokurorluğa təqdim etsinlər.

48. Bu arada, 14 dekabr 2001-ci ildə ərizəçi Diyarbəkirin mülki işlər üzrə məhkəməsində yenidən boşanma prosesinə başladı.

49. 23 dekabr 2001-ci ildə polis ərizəçinin nasının iddiaları ilə bağlı H.O.-dan ifadə aldı. H.O. ona qarşı iddiaları təkzib etdi və bildirdi ki, onun nikahına müdaxilə edən və arvadını mənəviyyətə zidd həyat sürməyə sövq edən qaynanası onu təhdid edib. Polis 5 yanvar 2002-ci ildə ərizəçinin anasından daha bir ifadə aldı. O, iddia etdi ki, H.O. hər gün onların kandarının yanına gəlir, bıçaq və ya qırma tufəngini göstərir, onu, qızını və nəvələrini ölümlə hədələyir.

50. 10 yanvar 2002-ci ildə H.O. Cinayət Məcəlləsinin 191-ci maddəsinin 1-ci bəndi əsasında ölümlə hədələmədə ittihamı olundu.

51. 27 yanvar 2002-ci ildə ərizəçinin anası Diyarbəkir dövlət prokurorluğuna daha bir şikayət verdi. O, iddia etdi ki, H.O.-nin təhdidləri artıb. H.O. dostları ilə birlikdə onu narahat edir, hədələyir və telefonda söyür. O, bildirdi ki, həyatı birbaşa təhlükə altındadır və xahiş etdi ki, polis onun telefonunu dinləsin və H.O.-ya qarşı tədbir görsün. Həmin gün dövlət prokurorluğu Türktelekom şirkətinin Diyarbəkirdəki müdirliyinə tapşırıq verdi ki, növbəti ayda ərizəçinin anasının telefonuna gələn bütün zənglərin siyahısını ona təqdim etsin. Heç bir cavab alınmadığına görə dövlət prokuroru 3 aprel 2002-ci ildə müraciətini təkrarladı.

52. 16 aprel 2002-ci ildə Diyarbəkir magistrat məhkəməsi qaynanasını bıçaqla təhdid etməsi ilə bağlı H.O.-nu dindirdi. O, polisə verdiyi ifadəni təkrar edərək əlavə etdi ki, arvadının öz anasının yanına getməsini istəmirdi, çünki anası mənəviyyətsiz həyat sürürdü.

8. Ərizəçinin anasının H.O. tərəfindən öldürülməsi

53. Ərizəçi 29 oktyabr 2001-ci il insidentindən sonra anası ilə birgə yaşayırdı.

54. Naməlum tarixdə ərizəçinin anası mebellərini İzmirə köçürmək üçün nəqliyyat şirkəti ilə razılığa gəldi. H.O. bundan xəbər tutdu və iddia edildiyinə görə, bunları dedi: “Hara getsəniz də sizi tapacağam və öldürəcəyəm!” Təhdidlərə baxmayaraq, 11 mart 2002-ci ildə mebellər nəqliyyat şirkətinin yük maşınına yükləndi. Yük maşını şirkətin daşıma mərkəzi ilə ev arasında iki reys etdi. Üçüncü reys zamanı ərizəçinin anası sürücüdən xahiş etdi ki, onu da özü ilə daşıma mərkəzinə aparsın. O, qabaq oturacaqda, sürücünün yanında oturdu. Yolda yük maşının qarşısında taksi dayandı və siqnal verməyə başladı. Yük maşınının sürücüsü taksi sürücüsünün ünvan soruşacağını düşünərək maşını saxladı. H.O. taksidən düşdü. O, ərizəçinin anasının oturduğu tərəfdə qabaq qapını açdı və “mebelləri hara aparırsan?” deyər qışqıraraq ona atəş açdı. Ərizəçinin anası yerindəcə öldü.

9. H.O.-ya qarşı cinayət prosesi

55. 13 mart 2002-ci ildə Diyarbəkir dövlət prokuroru Diyarbəkirin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməsinə ittiham aktı təqdim edərək Cinayət Məcəlləsinin 449-cu maddəsinin 1-ci bəndi əsasında H.O.-nu adamöldürmədə ittiham etdi.

56. Polisə, dövlət prokuroruna və məhkəməyə verdiyi ifadələrində H.O. bildirdi ki, ərizəçinin anasını ona görə öldürüb ki, o, H.O.-nun arvadını özü kimi mənəviyyatsız həyat sürməyə sövq edib və arvadı ilə uşaqlarını ondan uzaqlaşdırmağa çalışıb. O, daha sonra iddia etdi ki, insident baş verən gün mərhumdan mebelləri haraya apardığını və arvadının harada olduğunu soruşanda mərhum cavab verib ki, “cəhənnəm ol, mənim sənin arvadını buradan aparacağam və başqalarına satacağam”. O, bildirdi ki, bu yerdə özünə nəzarəti itirib və öz şərəfi naminə və uşaqlarının xatirinə ona atəş açıb.

57. 26 mart 2008-ci il tarixli hökmlə Diyarbəkirin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməsi H.O.-nu adamöldürməyə və qanunsuz silah gəzdirməyə görə məhkum etdi. Məhkəmə onu ömürlük azadlıqdan məhrum etdi. Lakin təqsirləndirilən şəxsin bu cinayəti tərribata çəkilməsi nəticəsində törətdiyi və məhkəmə araşdırması zamanı müsbət davranışı nəzərə alınaraq, məhkəmə ilkin cəzanı 15 il 10 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə və 180 yeni türk lirəsi məbləğində cərimə cəzası ilə əvəz etdi. Məhkəmənin məhkəməyəqədər həbsdə keçirdiyi müddəti və hökmə apellyasiya qaydasında baxılacağını nəzərə alaraq, məhkəmə H.O.-nun azadlığa buraxılması barədə qərar qəbul etdi.

58. Apellyasiya icraatı Kassasiya Məhkəməsində hələ də davam etməkdədir.

10. H.O.-nun azadlığa buraxıldıqdan sonra hadisələrin gedişatı

59. 15 aprel 2008-ci il tarixində ərizəçi Doyarbəkir baş prokurorluğuna təqdim edilmək üçün İzmirdəki Kemalpaşa baş prokurorluğuna mümkün cinayətlə bağlı ərizə verdi və dövlət orqanlarından xahiş etdi ki, onun həyatını müdafiə etsinlər. O, qeyd etdi ki, keçmiş əri¹ H.O. həbsxanasından buraxılıb və aprelin əvvəlində onun Diyarbəkirdəki tikintidə işləyən sevgilisi M.M.-i görməyə gəlib və ondan ərizəçinin yerini soruşub. M.M. ərizəçinin ünvanını ona deməkdən imtina etdiyinə görə H.O. onu hədələyib və deyib ki, onu və ərizəçini öldürəcək. Ərizəçi iddia etdi ki, H.O. artıq onun anasını öldürüb və tərəddüd etmədən onu da öldürəcək. O, H.O.-nun onu tapa bilməməsi üçün daim ünvanını dəyişməli olub. Sonda o, prokurorluq orqanlarından xahiş etdi ki, onun ərizədə göstərilən ünvanını və sevgilisinin adını gizli saxlasınlar və bundan sonra onunla və ya qohumları ilə nəsə baş verərsə, H.O.-nu məsuliyyətə cəlb etsinlər.

60. 14 may 2008-ci ildə ərizəçinin nümayəndəsi Məhkəməyə məlumat verdi ki, ərizəçinin əri həbsxanadan buraxılıb və ərizəçini yenidən təhdid etməyə başlayıb. O, şikayət etdi ki, ərizəçinin xahişinə baxmayaraq, heç bir tədbir görülməyib. Buna görə də o, Məhkəmədən xahiş etdi ki, yetərli müdafiənin təmin edilməsi üçün Hökumətə müraciət etsin.

61. 16 may 2008-ci il tarixli məktubda Katiblik ərizəçinin xahişini Hökumətə çatdırdı ki, öz şərtlərini bildirsən və Hökuməti dövlət orqanları tərəfindən görülməli tədbirlər barədə Məhkəməyə məlumat verməyə dəvət etdi.

62. 26 may 2008-ci ildə Ədliyyə Nazirliyi yanında Beynəlxalq hüquq və beynəlxalq münasibətlər departamentinin müdiri ərizəçinin Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə şikayətləri ilə əlaqədar olaraq Diyarbəkir baş prokurorluğuna faksla məktub göndərdi. O, ərizəçinin şikayətinin Məhkəmənin icraatında olduğu barədə baş prokurorluğa məlumat verdi və xahiş etdi ki, H.O.-nun ittiham hökmünün icrasının hazırkı vəziyyəti barədə, ərizəçinin İzmirdəki Kemalpaşa baş prokurorluğuna mümkün cinayətlə bağlı verdiyi ərizənin icraatının vəziyyəti barədə və ərizəçinin həyatını qorumaq üçün görülən tədbirlər barədə məlumat verilsin.

¹ Anasının qətlə yetirilməsindən sonra naməlum tarixdə ərizəçi ərindən boşanmışdı.

63. Həmin gün Diyarbəkir baş prokurorluğundan olan dövlət prokuroru Diyarbəkir valiliyinə məktub yazaraq xahiş etdi ki, ərizəçinin müdafiəsi üçün tədbirlər görülsün.
64. Diyarbəkir baş prokurorluğunun Diyarbəkirdəki Şehitlər Mərkəzi Polis İdarəsinə 28 may 2008-ci il tarixli məktubunda dövlət prokuroru (A.E.) polisdən xahiş etdi ki, H.O. araşdırma üçün polis idarəsinə çağırılsın.
65. 29 may 2008-ci ildə A.E. ərizəçinin verdiyi şikayət ərizəsi ilə bağlı H.O.-nu dindirdi. H.O. ərizəçini hədələdiyi barədə iddianı təkzib etdi və bildirdi ki, o azadlığa çıxdıqdan sonra ərizəçi onu narahat etmək üçün belə iddialar irəli sürür. O, iddia etdi ki, onda ərizəçiyə qarşı düşmənçilik hissi yoxdur və ailəsinə və uşaqlarına sadıqdır.
66. 3 iyun 2008-ci ildə A.E. ərizəçinin sevgilisi M.M.-dən ifadə aldı. Sonuncu bildirdi ki, H.O. ona zəng vurub və ərizəçinin ünvanını istəyib və deyib ki, onu öldürəcək. M.M. H.O. ilə görüşməyib. O, H.O.-ya qarşı şikayət də verməyib. Amma o, ərizəçiyə zəng vurub və H.O.-nun təhdidləri barədə ona məlumat verib.
67. 20 iyun 2008-ci il tarixli məktubda Hökumət Məhkəməyə məlumat verdi ki, ərizəçinin əri hələ cəzasını çəkib qurtarmayıb, lakin məhkəməyəqədər həbs müddətinin yol verilən həddi aşılmasın deyər apellyasiya icraatı davam etdiyi müddətdə azad edilib. O, həmçinin bildirdi ki, yerli valilik və baş prokurorluq ərizəçinin şikayəti barədə məlumatlandırılıblar və onlara tapşırıq verilib ki, ərizəçini müdafiə etmək üçün ehtiyat tədbirləri görsünlər.
68. Nəhayət, 14 noyabr 2008-ci ildə ərizəçinin hüquqi nümayəndəsi Məhkəməyə məlumat verdi ki, müştərisinin həyatı birbaşa təhlükə altındadır, çünki dövlət orqanları hələ də onu ərindən müdafiə etmək üçün tədbir görməyiblər. Məhkəmənin Katibliyi bu məktubu elə həmin gün Hökumətə göndərdi və onu ərizəçinin müdafiəsi üçün görülmüş tədbirlər barədə məlumat verməyə dəvət etdi.
69. 21 noyabr 2008-ci ildə Hökumət Məhkəməyə məlumat verdi ki, polis orqanları ərizəçini ərindən müdafiə etmək üçün xüsusi tədbirlər görüblər. Konkret olaraq, ərizəçinin ərinin fotosəkli çəkilib, barmaq izləri götürülüb və bölgənin polis bölmələrinə paylanıb ki, o, ərizəçinin yaşadığı yerin yaxınlığında görünsə, onu həbs etsinlər. Polis ərizəçini təhdid iddiaları ilə bağlı dindirib. O, bildirib ki, son ay yarımında əri onu təhdid etməyib.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. ƏRİZƏÇİNİN QƏBULEDİLƏNLİYİ

107. Hökumət iki əsasa görə ərizənin qəbuledilən olduğuna etiraz etdi.

1. Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş altı aylıq müddət haqqında qaydaya riayət edilməməsi

108. Hökumət bildirdi ki, 2001-ci ilədək baş vermiş hadisələrə münasibətdə ərizəçi altı aylıq müddətə riayət etməyib. O, iddia etdi ki, 1995-ci il ilə 2001-ci il arasında baş vermiş hadisələrə münasibətdə müddət ötürülmüş hesab edilməlidir. Əgər ərizəçi yuxarıda qeyd edilən müddətdən sonra baş vermiş hadisələrə dair dövlət orqanlarının qəbul etdiyi qərarlarla razı deyildisə, hər bir qərardan sonra altı ay ərzində ərizəsini ya Komissiyaya, ya da 11 sayılı Protokol qüvvəyə mindikdən sonra Məhkəməyə verməli idi.

109. Ərizəçi iddia etdi ki, o, ərizəsini etiraz etdiyi hadisələrdən sonra altı ay ərzində verib. Onun fikrincə, hadisələr ayrı-ayrılıqda nəzərə alınmalı deyil, bütövlükdə götürülməlidir.

110. Məhkəmə bir daha bildirir ki, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş altı aylıq müddət haqqında qaydanın məqsədi qanuna riayət edilməsini və Konvensiya əsasında qaldırılan işlərə ağılabatan müddətdə baxılmasını təmin etməkdir (bax: *Kenar Türkiyəyə qarşı*, ərizə № 67215/01 (qərardad), 1 dekabr 2005-ci il). Məhkəmənin bərqərar olmuş presedent hüququna əsasən, ərizəçinin ixtiyarında daxili hüquqi müdafiə vasitəsi yoxdursa, altı aylıq müddətin axımı şikayət edilən hərəkətin baş verdiyi tarixdən başlayır.

111. Bu məsələ ilə bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, 10 aprel 1995-ci ildən ərizəçi və anası fiziki toxunulmazlıqlarına qarşı H.O. tərəfindən çoxsaylı hücum və təhdidlərin qurbanı olublar. Bu zorakılıq hərəkətləri ərizəçinin anasının ölümü ilə nəticələnib və ərizəçinin güclü əzab və məşəqqət çəkməsinə səbəb olub. Etiraz edilən hadisələr arasında fasilələr olsa da, Məhkəmə hesab edir ki, bütövlükdə ərizəçinin və anasının uzun müddət ərzində məruz qaldıqları zorakılıqlara fərdi və ayrıca epizodlar kimi baxmaq olmaz, buna görə də onlara bir-biri əlaqəli olan hadisələrin zənciri kimi baxılmalıdır.

112. Belə olan halda Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi ərizəsini anası H.O. tərəfindən öldürüldükdən sonra altı ay ərzində təqdim edib və bu hadisənin tarixi dövlət orqanları tərəfindən H.O.-nun növbəti zorakılıqlar törətməsinə son qoyulmaması nəticəsində daxili qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hüquqi müdafiə vasitələrinin səmərəsiz olduğunu ərizəçinin anladığı vaxt kimi götürülə bilər. Bu hallar ərizəçinin ərizəsini təqdim etməkdə gecikməyə yol verməsinin əlamətlərinin olmadığını aşkara çıxarır və bunu nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, altı aylıq müddətin müəyyən edilməsi məqsədi ilə nəzərə alınmalı olan müvafiq tarix ən tezi 13 mart 2002-ci ildən sonrakı tarix hesab olunmalıdır (yuxarıda 54-cü bəndə bax). İstənilən halda, ərizəçinin keçmiş əri onun həyatına və sağlamlığına qarşı təhdidlərini davam etdirirdi və buna görə də, demək olmaz ki, sözügedən zorakılıq hallarına son qoyulmuşdu (yuxarıda 59-69-cu bəndə bax).

113. Bu işin spesifik kontekstindən belə nəticə çıxır ki, ərizəçinin şikayətləri Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndinin tələb etdiyi altı aylıq müddət ərzində təqdim edilib. Buna görə də Məhkəmə Hökumətin bu məsələ ilə bağlı ilkin etirazını rədd edir.

2. Daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsi

114. Hökumət daha sonra iddia etdi ki, ərizəçi daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib, belə ki, onun özü və anası şikayətlərini dafələrlə geri götürüblər və ərizəçiyə qarşı cinayət icraatına xitam verilməsinə səbəb olublar. O, iddia etdi ki, ərizəçi 4320 sayılı Qanunun təmin etdiyi müdafiədən də istifadə etməyib və şikayətlərini geri götürməklə dövlət prokurorunun ailə işləri üzrə məhkəməyə müraciət etməsinin qarşısını alıb. O, daha sonra bildirdi ki, ərizəçi hüquqi müdafiə vasitəsi qismində səmərəliliyi əvvəlki işlərdə Məhkəmə tərəfindən tanınmış inzibati və mülki məhkəmələrə müraciət edə bilərdi (istinad edilən qərar: *Aytekin Türkiyəyə qarşı*, 23 sentyabr 1998-ci il tarixli qərar, Qərar və qərardadlar toplusu, 1998-VII). Sonda Məhkəmənin *Ahmet Sadık Yunanıstanı qarşı* (15 noyabr 1996-cı il tarixli qərar, 34-cü bənd, Qərarlar toplusu, 1996-V) və *Kardo Fransaya qarşı* (19 mart 1991-ci il tarixli qərar, 30-cu bənd, A seriyaları, № 200) işlər üzrə qərarlarına istinad edərək Hökumət iddia etdi ki, ərizəçi ayrı-seçkilik barədə şikayətlərinə hətta mahiyyəti üzrə baxılması üçün milli hakimiyyət orqanlarına müraciət etməyib, buna görə də bu şikayətlər qəbul olunmayan elan edilməlidir.

115. Ərizəçi iddia etdi ki, daxili qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirib. O, bildirdi ki, dövlət orqanlarının onun anasının həyatını qorumaqlarını və keçmiş ərinin ona və anasına qarşı pis rəftar törətməsinin qarşısını almadıqlarını nəzərə alsaq, daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin səmərəsiz olduğu məlum olub. Hökumətin 4320 sayılı Qanuna istinad etməsinə, yəni ərizəçinin həmin qanunda nəzərdə tutulmuş hüquqi müdafiə vasitələrindən istifadə etmədiyi barədə Hökumətin iddiasına gəldikdə, ərizəçi qeyd etdi ki, sözügedən qanun 14 yanvar 1998-ci ildə qüvvəyə minib, halbuki nəzərdən keçirilən hadisələrin xeyli hissəsi həmin tarixdən əvvəl baş verib. 4320 sayılı Qanun qüvvəyə minənə qədər ailədaxili zorakılığa qarşı heç bir müdafiə mexanizmi olmayıb. İstənilən halda, onun cinayət barədə baş prokurorluğa çoxsaylı şikayətlərinə baxmayaraq, ərizəçinin və anasının həyatını və sağlamlığını qorumaq üçün 4320 sayılı Qanunda nəzərdə tutulmuş müdafiə tədbirlərinin heç biri görülməyib.

116. Məhkəmə qeyd edir ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi ilə bağlı əsas sual ondan ibarətdir ki, ərizəçi daxili qanunvericiliyə, konkret olaraq 4320 sayılı Qanuna əsasən ixtiyarında olan hüquqi müdafiə vasitələrindən istifadə etmişdimi və qurbanların şikayətləri geri götürmələrinə baxmayaraq dövlət hakimiyyəti orqanlarının ərizəçinin ərinə qarşı cinayət

icraatına başlamaları tələb olunurdumu? Bu suallar ərizəçinin və anasının ailədaxili zorakılığa qarşı yetərli müdafiə ilə təmin olunması üçün daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin səmərəliliyi məsələsi ilə qırılmaz surətdə əlaqədardır. Buna görə də Məhkəmə bu məsələlərə baxılmasını şikayətlərə mahiyyəti üzrə baxılması ilə birləşdirir və onlara Konvensiyanın 2, 3 və 14-cü maddələri əsasında baxacaq (digər qərarlar arasında bax: *Şemsi Önen Türkiyəyə qarşı*, ərizə № 22876/93, 77-ci bənd, 14 may 2002-ci il tarixli qərar).

117. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizə Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, o, hər hansı digər əsaslara görə də qəbul edilməz deyil. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

II. KONVENSIYANIN 2-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

118. Ərizəçi şikayət etdi ki, Konvensiyanın 2-ci maddəsinə zidd olaraq dövlət orqanları onun əri tərəfindən öldürülmüş anasının həyatını qorumayıblar, həmin maddənin müvafiq hissəsində deyilir:

“1. Hər kəsin yaşamaq hüququ qanunla qorunur. Heç kəs qanunla ölüm cəzası nəzərdə tutulmuş cinayət törətməyə görə, məhkəmə tərəfindən çıxarılmış belə hökmün icrasından başqa, həyatından məhrum edilə bilməz...”.

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Ərizəçi

119. Ərizəçi öncə iddia etdi ki, dövlət orqanları və cəmiyyət ailədaxili zorakılığa dözümlü yanaşır və ailədaxili zorakılığı törədənlər cəzasızlıqdan yararlanırlar. Bunun bağlı o qeyd etdi ki, Diyarbəkir baş prokurorluğuna cinayət barədə çoxsaylı şikayətlərinə baxmayaraq, onun və anasının həyatını və sağlamlığını qorumaq üçün 4320 sayılı qanunda nəzərdə tutulmuş müdafiə tədbirlərinin heç biri görülməyib. Əksinə, bir sıra hallarda dövlət orqanları onu və anasını H.O.-ya qarşı şikayətlərini geri götürməyə inandırmağa çalışıblar. Dövlət orqanları H.O.-nun ölüm təhdidləri qarşısında tam passiv qalıblar və onunla anasını təcavüzkarın ixtiyarına buraxıblar.

120. Ərizəçi qeyd etdi ki, anası 27 fevral 2002 il tarixli şikayətlə baş prokurorluğa müraciət etmiş və H.O.-nun ölüm təhdidləri barədə dövlət orqanlarına məlumat vermişdi. Lakin dövlət prokuroru mərhumun həyatını qorumaq üçün heç nə etmədi. Ərizəçinin fikrincə, dövlət orqanlarının onun anasının şikayətini ciddi qəbul etməməsi cəmiyyətin və milli hakimiyyət orqanlarının ailədaxili zorakılığa dözümlü yanaşmasının aydın əlaməti idi.

121. Ərizəçi həmçinin iddia etdi ki, H.O. adamöldürməyə görə məhkum edilsə də, ona təyin olunmuş cəza çəkindirici xarakter daşımırdı və onun müddəti adətən adamöldürməyə görə təyin olunan cəzanın müddətindən xeyli az idi. Yüngül cəzanın təyin olunması belə bir faktdan irəli gəlirdi ki, ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmədə təqsirləndirilən şəxs müdafiə arqumentləri ilə çıxış edərkən onun anasını öz şərəfini qorumaq üçün qətlə yetirdiyini iddia etmişdi. “Şərəf cinayətlərinə” dair işlərdə cəzanın yüngülləşdirilməsi Türkiyədə cinayət məhkəmələrinin ümumi praktikasıdır. “Şərəf cinayətlərinə” aid işlərdə cinayət məhkəmələri belə cinayətləri törədənlərə çox yüngül cəza təyin edir və ya ümumiyyətlə heç bir cəza təyin etmirlər.

2. Hökumət

122. Hökumət vurğuladı ki, yerli hakimiyyət orqanları ərizəçinin və anasının verdiyi şikayətlərdən sonra ləngimədən real tədbirlər görmüşdülər. Onlar şikayətlərini verdikdən sonra dövlət orqanları bu məsələ ilə bağlı tədbir görərək şikayətləri qeydə almış, tibbi müayinələr aparmış, şahidləri dindirmiş, insidentlərin baş verdiyi yerlərdə araşdırma aparmış və şikayətləri qanun əsasında səlahiyyətli orqanlara göndərmişdilər. Zərurət yarandıqda və hadisənin ağırlığından asılı olaraq təcavüzkar barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş və o, cinayət

məhkəmələri tərəfindən məhkum olunmuşdu. Bu icraatlar mümkün qədər qısa müddətdə həyata keçirilmişdi. Dövlət orqanları lazımi səy nümayiş etdirmiş və şikayətlərə həssas yanaşmışdılar, heç bir səhlənkarlıq müşahidə olunmamışdı.

123. Lakin şikayətlərini geri götürməklə ərizəçi və anası dövlət orqanlarının H.O.-ya qarşı cinayət icraatını davam etdirmələrinin qarşısını almış və bununla təcavüzkarın cəzasızlıqdan yararlanmasına şərait yaratmışdılar. Bu məsələ ilə bağlı işin materiallarından heç də belə görünür ki, ərizəçi və anası şikayətlərini H.O. və ya istintaqa rəhbərlik edən dövlət prokuroru tərəfindən onlara təzyiq göstərilməsi nəticəsində geri götürüblər. Təcavüzkarə qarşı cinayət icraatının davam etdirilməsi ərizəçinin şikayət verməsindən və ya şikayətinə baxılmasının davam etdirilməsini istəməsindən asılı idi, ona görə ki, sözügedən cinayət əməlləri Cinayət Məcəlləsinin 456-cı maddəsinin 4-cü bəndində və 457-ci və 460-cı maddələrində nəzərdə tutulduğu kimi zərərçəkənin on gün və ya daha artıq müddətə xəstələnməsinə və ya əmək qabiliyyətini itirməsinə səbəb olmamışdı. Bundan başqa, bir çox hallarda cinayət məhkəmələri H.O.-nu ona görə məhkum etməmişdirlər ki, ona qarşı kifayət qədər sübut yox idi. Müvafiq olaraq, dövlət orqanlarından bunu gözləmək doğru olmazdı ki, ərizəçi ilə əri ailə olaraq birgə yaşadıkları halda onları ayırınsınlar və sonuncunu məhkum etsinlər, çünki bu, onların Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqlarının pozuntusuna bərabər olardı.

124. Ərizəçinin anasının 27 fevral 2002-ci ildə verdiyi şikayətə gəldikdə, Hökumət iddia etdi ki, bu şikayətin məzmunu əvvəlkilərdən fərqlənmirdi və ümumi xarakterli idi. Onun həyatının həqiqətən təhlükə altında olduğunu göstərən real fakt və ya konkret əlamət yox idi. Şikayətdə ana ümumiyyətlə hər hansı müdafiə tədbirinin görülməsini tələb etməmiş, sadəcə şikayətinə tez baxılmasını və ərizəçinin ərinin cəzalandırılmasını istəmişdi. Bununla belə, 27 fevral 2002-ci il tarixli şikayəti aldıqdan sonra dövlət orqanları onu qeydə almış və şikayətlə bağlı 27 may 2002-ci ildə dinləmə keçirmişdilər, bunun ardınca digər dinləmələr də keçirilmişdi. Nəhayət, ərizəçinin anası H.O. tərəfindən öldürüldükdən sonra sonuncu məhkum edilmiş və ağır cəza almışdı.

3. "İnterayts" (Interights) təşkilatı

125. Beynəlxalq təcrübəyə istinad edərək, "İnterayts" təşkilatı bildirdi ki, milli hakimiyyət orqanları qadınlara qarşı zorakılığın, o cümlədən adi fərdlər tərəfindən törədilən belə zorakılığın qarşısını almaq, yaxud belə halları araşdırmaq, məhkəmə qaydasında təqib etmək və cəzalandırmaq üçün lazımi səy göstərmədikdə, belə hərəkətlərə görə dövlət məsuliyyət daşıya bilər. İşgəncəyə məruz qalmamaq hüququnun və yaşamaq hüququnun ümumi beynəlxalq hüquqi (*jus cogens*) xarakteri belə hərəkətlərin araşdırılması və məhkəmə qaydasında təqib olunması üçün dövlət tərəfindən xüsusi səy göstərilməsini tələb edir.

126. Ailədaxili zorakılıq kontekstində çox vaxt qurbanlar cinayət barədə məlumat verməmələri üçün və ya şikayətlərini geri götürmələri üçün qorxudulur və ya təhdid edilirlər. Lakin cəzasızlığa görə cavabdehlik daşımaq və ona qarşı tədbirləri təmin etmək vəzifəsi qurbanın deyil, dövlətin üzərinə düşür. Beynəlxalq təcrübə təsdiq edir ki, təkcə qurban deyil, bir çox maraqlı şəxslər ailədaxili zorakılıqla bağlı məlumat vermək və məsələnin araşdırılmasının təşəbbüskarı kimi çıxış etmək imkanına malik olmalıdırlar. Bundan başqa, beynəlxalq təcrübə getdikcə daha çox belə düşünməyə əsas verir ki, yetərincə sübutlar olduqda və ictimai maraqlar baxımından məqsədəuyğun sayıldıqda, hətta qurban şikayətini geri götürdükdə belə, ailədaxili zorakılıq törədənlər barəsində cinayət təqibi davam etdirilməlidir. Bu sahədə qurbanın iştirakının tələb olunması tendensiyasından səmərəli məhkəmə təqibinin həyata keçirilməsinə görə məsuliyyətin birbaşa dövlətin üzərinə qoyulması tendensiyasına doğru inkişaf müşahidə olunur.

127. Baxmayaraq ki, hər hansı konkret işdə məhkəmə təqibinə başlamamaq barədə qərar çıxarılması lazımi səy göstərmək öhdəliyinin pozulması demək deyil, qurban şikayətini geri götürdüyü təqdirdə ailədaxili zorakılığın araşdırılmasını və ya məhkəmə qaydasında təqib olunmasını avtomatik olaraq iflic edən qanun və ya praktika bu öhdəliyinin pozuntusu sayıla bilər. Bu öhdəliklərlə əlaqədar olaraq və CEDAW Komitəsinin *Fatma Yıldırım Avstriyaya qarşı*

iş üzrə qərarına istinad edərək (müvafiq beynəlxalq sənədlərə aid bölmədə bu qərara istinad edilib), bildirildi ki, dövlət təkcə müvafiq qanunvericilik bazasını təmin etməli deyil, həm də onun real surətdə yerinə yetirilməsi və tətbiqi praktikasını təmin etməlidir.

B. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

1. Ərizəçinin anasının həyatının qorunmaması barədə iddia

a) Müvafiq prinsiplər

128. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 2-ci maddənin 1-ci bədinin birinci cümləsi dövlətin üzərinə təkcə bilərəkdən və qanunsuz olaraq insanları həyatdan məhrum etməkdən çəkinmək vəzifəsini deyil, həm də yurisdiksiyasında olan şəxslərin həyatını qorumaq üçün müvafiq tədbirlər görmək vəzifəsini qoyur (bax: *L.C.B. Birləşmiş Krallığa qarşı*, 9 iyun 1998-ci il tarixli qərar, Qərar və qəraradlar toplusu, 1998-III, səh. 1403, 36-cı bənd). Bu, ilk növbədə dövlətin insanları hüquq pozuntuları törətməkdən çəkindirmək üçün arxasında hüquq-mühafizə mexanizmi dayanan səmərəli cinayət hüquq normalarını tətbiq etməklə, həmin normaların pozuntularının qarşısını almaqla, kökünü kəsməklə və onları törədənləri cəzalandırmaqla yaşamaq hüququnu təmin etmək vəzifəsini nəzərdə tutur. Bu vəzifə müvafiq hallarda digər şəxsin cinayətkar hərəkətləri ucbatından həyatı təhlükə altında olan şəxsi qorumaq üçün dövlət orqanlarının qabaqlayıcı operativ tədbirlər görməkdən ibarət pozitiv öhdəliyinə də şamil olunur (bax: *Osman Birləşmiş Krallığa qarşı*, 28 oktyabr 1998-ci il tarixli qərar, 115-ci bənd, Qərarlar toplusu, 1998-VIII; həmin qərara aşağıdakı işdə istinad edilib: *Kontrova Slovakiyaya qarşı*, ərizə № 7510/04, 49-cu bənd, ECHR 2007-..., çıxarışlar).

129. Müasir cəmiyyətlərdə asayiş qorumağın çətinliklərini, insanın davranışını öncədən görməyin mümkünsüzlüyünü və əməliyyat seçimlərinin prioritetlər və resurslar baxımından edilməli olduğunu nəzərə alsaq, bu sahədəki pozitiv öhdəlik dövlət orqanlarının üzərinə qeyri-mümkün və ya qeyri-mütənasib vəzifə qoya biləcək tərzdə şərh olunmamalıdır. Buna görə də, heç də insan həyatına qarşı iddia edilən hər bir təhlükə onun reallaşmasının qarşısını almaq üçün Konvensiyanın tələbinə əsasən dövlət orqanlarının operativ tədbirlər görmək vəzifəsini doğurmur. Pozitiv öhdəliyin yaranması üçün sübut edilməlidir ki, dövlət orqanları üçüncü tərəfin cinayətkar hərəkətləri nəticəsində məlum şəxsin həyatına qarşı real və birbaşa təhlükənin mövcudluğunu bilirdilər və ya bilməli idilər və həmin təhlükədən yaxa qurtarmaq üçün məntiqə uyğun düşüncə əsasında onlardan gözlənilə bilən, səlahiyyətləri çərçivəsində olan tədbirləri görməyiblər. Əhəmiyyət daşıyan digər mülahizə onu təmin etməkdən ibarətdir ki, polis cinayətkarlığı nəzərdə saxlamaq və cinayətlərin qarşısını almaq səlahiyyətlərini həyata keçirərkən prosesin qanuniliyinə tam riayət etsin və onun cinayətlərin araşdırılmasına və hüquq pozucularının ədalət mühakiməsinə cəlb olunmasına yönələn hərəkətlərinin hüdudlarına qanuni məhdudiyyətlər qoyan digər təminatlarla, o cümlədən Konvensiyanın 5-ci və 8-ci maddələrində yer alan təminatlara tam hörmət etsin (bax: *Osmanın işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 116-cı bənd).

130. Məhkəmənin fikrincə, hüquq pozuntularının qarşısının alınmasından və təqib olunmasından ibarət yuxarıda qeyd olunan öhdəliklərinin kontekstində dövlət orqanlarının yaşamaq hüququnu qorumaqdan ibarət pozitiv öhdəliklərini pozduqları iddia edilirsə, Məhkəməni buna inandırmaq üçün sübut edilməlidir ki, dövlət orqanları üçüncü şəxslərin cinayətkar hərəkətləri ucbatından müəyyən fərdin və ya fərdlərin həyatına qarşı real və birbaşa təhlükənin mövcud olduğunu bilirdilər və ya bilməyə borclu idilər, amma səlahiyyətləri çərçivəsində olan və təhlükənin dəf edilməsi üçün onlardan haqlı olaraq gözlənilə bilən tədbirləri görməyiblər. Bundan başqa, 2-ci maddə ilə təmin olunan, Konvensiya sistemində fundamental hüquq sayılan yaşamaq hüququnun xarakterini nəzərə alsaq, ərizəçinin bunu sübut etməsi kifayətdir ki, dövlət orqanları fərdin həyatına qarşı real və birbaşa təhlükənin mövcud olduğunu bildikləri və ya bilməyə borclu olduqları halda onlardan haqlı olaraq gözlənilə bilən bütün addımları atmayıblar. Bu elə bir

məsələdir ki, onun cavabı yalnız konkret işin halları nəzərə alınmaqla verilə bilər (yenə həmin mənbəyə bax).

b) Yuxarıdakı prinsiplərin bu işə tətbiqi

i) İşin əhatə dairəsi

131. Yuxarıdakıları nəzərə almaqla, Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, milli hakimiyyət orqanları ərizəçinin anasının yaşamaq hüququnu qorumaq üçün qabaqlayıcı operativ tədbirlər görməkdən ibarət pozitiv öhdəliklərini yerinə yetiriblərmi? Bununla bağlı sübut edilməlidir ki, H.O.-nun cinayətkar hərəkətləri ucbatından ərizəçinin anasının həyatına qarşı real və birbaşa təhlükə mövcud olduğu zaman dövlət orqanları bunu bildirdilər və ya bilməyə borclu idilər. Tərəflərin arqumentlərindən görüldüyü kimi, hazırkı işdə həlledici sual ondan ibarətdir ki, yerli hakimiyyət orqanları ərizəçiyə və anasına qarşı zorakılığın qarşısını almaq üçün lazımı səy göstərmişdirlərmi, konkret olaraq, qurbanların şikayətlərini geri götürmələrinə baxmayaraq H.O.-ya qarşı cinayət-hüquqi və ya digər qabaqlayıcı tədbirlər görmüşdülərmi?

132. Lakin bu məsələləri araşdırmağa başlamazdan əvvəl Məhkəmə qeyd etməlidir ki, fiziki zorakılıqdan tutmuş psixoloji zorakılığa və ya təhqirlərə qədər müxtəlif formalar ala bilən ailədaxili zorakılıq məsələsi hazırkı işin halları ilə məhdudlaşa bilməz. Bu, bütün üzv dövlətlərə aidiyyəti olan ümumi problemdir və heç də həmişə aşkara çıxmır, çünki fərdlərarası münasibətlər çərçivəsində və ya qapalı dairələrdə baş verir və onun təsirinə məruz qalan təkcə qadınlar olmur. Məhkəmə etiraf edir ki, kişilər də ailədaxili zorakılığın qurbanı ola bilərlər və çox vaxt bu fenomenə uşaqlar da birbaşa və ya dolayısı ilə əziyyət çəkirlər. Müvafiq olaraq, hazırkı işi araşdırarkən Məhkəmə nəzərdən keçirilən problemin ağırlığını nəzərə alacaq.

ii) Yerli hakimiyyət orqanları H.O.-nun ölümə nəticələnmiş hücumunu öncədən görə bilirdilərmi?

133. Hazırkı işin hallarına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi və əri H.O.-nun münasibətləri lap əvvəldən problemlidir. Mübahisələr nəticəsində H.O. ərizəçiyə qarşı zorakılığa əl atır və bu səbəbdən ərizəçinin anası qızını müdafiə etmək üçün onların münasibətlərinə müdaxilə edirdi. Beləliklə, o, H.O.-nun hədəfinə çevrilmişdi, H.O. onu ərizəçi ilə problemlərinin səbəbkarı olmaqda ittiham edirdi (yuxarıda 28-ci bəndə bax). Bununla bağlı Məhkəmə hesab edir ki, bəzi hadisələri və dövlət orqanlarının onlara reaksiyasını vurğulamaq önəmlidir:

i) 10 aprel 1995-ci ildə H.O. və A.O. ərizəçini və anasını döyərək onlara ciddi fiziki xəsarətlər yetirdilər və onları öldürməklə hədələdilər. Ərizəçi ilə anası cinayət araşdırması üçün bu hadisə barədə öncə şikayət versələr də, zərərçəkənlər şikayətlərini geri götürdüklərinə görə H.O. və A.O.-ya qarşı cinayət icraatına xitam verildi (yuxarıda 9-11-ci bəndlərə bax);

ii) 11 aprel 1996-cı ildə H.O. yenidən ərizəçini döyərək ona həyat üçün təhlükəli xəsarətlər yetirdi. H.O. barəsində həbs qətimkan tədbiri seçildi və ağır bədən xəsarəti yetirməyə görə onun barəsində cinayət təqibinə başlandı. Lakin H.O. azad edildikdən sonra ərizəçi şikayətini geri götürdü və H.O.-nun üzərindən ittihamlar da götürüldü (yuxarıda 13-19-ci bəndlərə bax);

iii) 5 fevral 1998-ci ildə H.O. bıçaqdan istifadə edərək ərizəçiyə və onun anasına hücum etdi. Onların hər üçü ciddi xəsarət aldılar və dövlət prokuroru kifayət qədər sübut olmadığına görə cinayət təqibinə başlamamağı qərara aldı (yuxarıda 20-ci və 21-ci bəndlərə bax);

iv) 4 mart 1998-ci ildə H.O. avtomobilini ərizəçinin və anasının üstünə sürdü. Hər iki zərərçəkən ciddi xəsarətlər aldılar və tibbi rəylərdə qeyd edildi ki, ərizəçi yeddi gün müddətinə əmək qabiliyyətini itirib, anasının xəsarətləri isə həyat üçün təhlükəlidir. Bu insidentdən sonra zərərçəkənlər dövlət prokurorluğundan xahiş etdilər ki, H.O.-nun ölüm təhdidləri nəzərə alınaraq müdafiə tədbirləri görülsün, ərizəçi isə boşanma prosesinə başladı. Ölüm təhdidləri barədə zərərçəkənlərin iddiaları ilə bağlı aparılmış polis araşdırması nəticəsində bu qənaətə gəldi ki, hər iki tərəf bir-birini təhdid edib və ərizəçinin anası qisas məqsədi ilə qızını H.O.-dan ayırmaq üçün bu iddiaları irəli sürüb və həmçinin "hədəv yerə" təhlükəsizlik qüvvələrinin vaxtını alıb.

v) Ölüm təhdidləri və adamöldürmə cəhdi ilə bağlı H.O. barəsində cinayət icraatına başlandı, amma H.O. həbsdən buraxıldıqdan sonra (yuxarıda 31-ci bəndə bax) ərizəçi və anası şikayətlərini geri götürdülər. Bu dəfə prokurorluq orqanları ölümlə hədələmə və ərizəçini vurma ittihamlarını H.O.-nun üzərindən götürsələr də, Diyarbəkirin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməsi onu anaya xəsarətlər yetirdiyinə görə məhkum edərək üç ay müddətinə azadlıqdan məhrum etdi, sonradan bu cəza cərimə ilə əvəz olundu (yuxarıda 23-36-cı bəndlərə bax);

v) 29 oktyabr 2001-ci ildə ərizəçi anasının evinə getdikdən sonra H.O. ona yeddi bıçaq zərbəsi vurdu. H.O. polisə təslim olaraq iddia etdi ki, qaynanasının onların nikahına müdaxilə etməsi səbəbindən baş vermiş dalaşma zamanı arvadına hücum edib. H.O.-nun ifadələrini aldıqdan sonra polislər onu azad etdilər. Lakin ərizəçinin anası baş prokurorluğa müraciət edərək H.O.-nun həbs edilməsini istədi və həmçinin iddia etdi ki, onun özü və qızı əvvəllər şikayətlərini H.O.-nun təhdidləri və təzyiqi səbəbindən geri götürüblər. Nəticədə H.O. bıçaqla hücumu görə cərimə cəzasına məhkum edildi (yuxarıda 37-44-cü bəndlərə bax);

vi) 14 noyabr 2001-ci ildə H.O. ərizəçini təhdid etdi, amma konkret sübut olmadığına görə prokurorluq orqanları ona qarşı ittiham irəli sürmədilər (yuxarıda 45-ci və 46-cı bəndlərə bax);

vii) 19 noyabr 2001-ci ildə ərizəçinin anası yerli prokurorluğa müraciət edərək yanında silah gəzdirən H.O.-nun davamlı olaraq onu və qızını hədələməsindən və bezdirməsindən şikayət etdi. Polis yenidən H.O.-nun ifadələrini aldı və onu azad etdi, amma dövlət prokuroru ölümlə hədələmə ilə bağlı ona qarşı ittihamlar irəli sürdü (yuxarıda 47-49-cu bəndlərə bax);

viii) Bir müddət sonra, 27 fevral 2002-ci ildə ərizəçinin anası dövlət prokurorluğuna müraciət edərək məlumat verdi ki, H.O.-nun təhdidləri artıb və onların həyatı birbaşa təhlükə altındadır. Buna görə də o, polisdən xahiş etdi ki, H.O.-ya qarşı tədbir görsün. Polis H.O.-nun ifadələrini aldı, magistrat məhkəməsi isə yalnız ərizəçinin anası öldürüldükdən sonra H.O.-nu bu iddialarla bağlı dindirdi. H.O. bu iddiaları inkar etdi və iddia etdi ki, arvadının öz anasının yanına getməsini istəməirdi, onun anası mənəviyyatsız həyat sürürdü (yuxarıda 51-52-ci bəndlərə bax).

134. Yuxarıdakı hadisələri nəzərə alsaq, belə görünür ki, ərizəçiyə və anasına qarşı H.O. tərəfindən getdikcə artmaqda olan zorakılıq mövcud idi. H.O. tərəfindən törədilmiş cinayətlər qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi üçün kifayət qədər ciddi idi və qurbanların həyatına və sağlamlığına qarşı davamlı təhdid vardı. Münasibətlərin tarixçəsini araşdırdıqda açıq görünürdü ki, hüquq pozucusu ailədaxili zorakılıq törədən şəxs kimi tanınmışdı və buna görə də növbəti zorakılıqların törədiləcəyinə dair əhəmiyyətli risk vardı.

135. Bundan başqa, qurbanların vəziyyəti dövlət orqanlarına məlum idi və ana Diyarbəkir baş prokurorluğuna şikayət verərək bildirdi ki, həyatı birbaşa təhlükə altındadır və polisdən xahiş etmişdi ki, H.O.-ya qarşı tədbir görsün. Lakin ərizəçinin anasının xahişinə dövlət orqanlarının reaksiyası ananın iddiaları ilə bağlı H.O.-dan ifadələr almaqla məhdudlaşmışdı. Bu xahişdən təxminən iki həftə sonra, 11 mart 2002-ci ildə o, ərizəçinin anasını qətlə yetirdi (54-cü bəndə bax).

136. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, yerli hakimiyət orqanları H.O.-nun ölümlə nəticələnən hücumunu öncədən görə bilərdilər. Məhkəmə tam dəqiqliklə bu qənaətə gələ bilməz ki, dövlət orqanları başqa cür hərəkət etsəydilər, hadisələr fərqli şəkildə cərəyan edərdi və qətl baş verməzdi, amma bununla belə, o, xatırladır ki, nəticənin fərqli olması üçün real imkan yarada və ya ziyanı yüngülləşdirə bilən ağlabatan tədbirlərin görülməməsi dövlətin məsuliyyətini doğurur (bax: *E və başqaları Birləşmiş Krallığa qarşı, ərizə № 33218/96, 99-cu bənd*). Buna görə də Məhkəmənin araşdıracağı növbəti məsələ ondan ibarətdir ki, dövlət orqanları ərizəçinin anasının qətlinin qarşısını almaq üçün nə dərəcədə tədbir görmüşdülər.

iii) Dövlət orqanları ərizəçinin anasının qətlinin qarşısını almaq üçün lazımi səy göstərmişdirmi?

137. Hökumət iddia etdi ki, hər dəfə cinayət təqibi orqanları H.O.-ya qarşı cinayət icraatına başlayandan sonra daxili qanunvericiliyə əsasən icraata xitam verməli olublar, çünki ərizəçi ilə anası şikayətlərini geri götürüblər. Onun fikrincə, dövlət orqanlarının hər hansı müdaxiləsi qurbanların 8-ci maddədə nəzərdə tutulmuş hüquqlarının pozuntusuna bərabər olacaqdı. Ərizəçi

izah etdi ki, o və anası H.O. tərəfindən təhdidlər və təzyiq səbəbindən şikayətlərini geri götürməli olublar.

138. Məhkəmə öncə qeyd edir ki, görünür, qurbanlar şikayətlərini geri götürdükdə ailədaxili zorakılıq törədənlərə qarşı cinayət təqibini davam etdirib-etdirməmək məsələsində iştirakçı dövlətlər arasında ümumi bir konsensus yoxdur (yuxarıda 87-ci və 88-ci bəndlərə bax). Bununla belə, görünür, dövlət orqanlarının sonrakı addımlar barədə qərar verərkən qurbanın 2, 3 və ya 8-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş hüquqları arasında balansı gözləmək vəzifəsi iştirakçı dövlətlər tərəfindən etiraf edilir. Üzv dövlətlərdəki praktikanı araşdırdıqdan sonra (yuxarıda 89-cu bəndə bax) Məhkəmə bu məsələ ilə bağlı qeyd edir ki, cinayət təqibini davam etdirib-etdirməmək barədə qərar verərkən nəzərə alınmalı olan müəyyən amillər var:

- hüquq pozuntusunun ağırlığı;
- qurbanın xəsarətlərinin fiziki və ya psixoloji xarakterli olması;
- müttəhimin silahdan istifadə edib-etməməsi;
- hücumdan sonra müttəhimin qurbanı təhdid edib-etməməsi;
- müttəhimin hücumu planlaşdırıb-planlaşdırmaması;
- hadisələrin evdə yaşayan uşaqlara təsiri (o cümlədən psixoloji təsiri); müttəhimin yeni hüquq pozuntusu törətməsi ehtimalı;
- qurbanın, yaxud məsələyə müdaxilə etmiş və ya müdaxilə edə biləcək hər hansı digər şəxsin həyatına və sağlamlığına qarşı davamlı təhlükənin olması;
- qurbanın müttəhimlə münasibətlərinin hazırkı vəziyyəti; cinayət təqibinin qurbanın istəyi əleyhinə davam etdirilməsini bu münasibətlərə təsiri;
- münasibətlərin tarixçəsi, xüsusən keçmişdə hər hansı zorakılığın olub-olmaması;
- müttəhimin keçmiş məhkumluğu, xüsusən əvvəllər hər hansı zorakılığa görə məhkum olunub-olunmaması.

139. Yuxarıdakı praktikadan belə nəticə çıxarmaq olar ki, hüquq pozuntusu nə qədər ciddidirsə və ya gələcəkdə hüquq pozuntularının törədilməsi riski nə qədər böyükdürsə, hətta qurban şikayətini geri götürsə belə, ictimai maraqlar naminə cinayət təqibinin davam etdirilməsi ehtimalı bir o qədər böyük olur.

140. Dövlət orqanlarının ərizəçi ilə ərini ayırmağa yönələn hər hansı cəhdinin onların ailə həyatı hüququnun pozuntusuna bərabər olacağı barədə Hökumətin arqumentini, habelə Türkiyə hüququnda qurban şikayətini geri götürdüyü və on gün və ya daha artıq müddətə əmək qabiliyyətini itirməsinə səbəb olmuş xəsarət almadığı təqdirdə cinayət təqibini davam etdirmək barədə tələbin olmadığını nəzərə alaraq, Məhkəmə yerli hakimiyyət orqanlarının qurbanın 2-ci və 8-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş hüquqları arasında balansı gözləyib-gözləmədiklərini araşdıracaq.

141. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, H.O. ərizəçi ilə münasibətlərinin lap əvvəlindən zorakılığa əl atıb. Bir çox hallarda ərizəçi ilə anası fiziki xəsarətlərdən əziyyət çəkiblər və təşviş və qorxu keçirdiklərini nəzərə alsaq, psixoloji təzyiqlərə də məruz qalıblar. Bəzi hücumlar zamanı H.O. bıçaq və qırma tüfəngi kimi silahlardan istifadə edib və daim ərizəçini və onun anasını ölümlə təhdid edib. Ərizəçinin anasının qətlə yetirilməsinin hallarını nəzərə alsaq, H.O.-nun hücumu planlaşdırdığını söyləmək olar, belə ki, o, bıçaq və odlu silah gəzdirir hə hücumdan əvvəl qurbanın evinin ətrafında gəzişirdi (yuxarıda 47-ci və 54-cü bəndlərə bax).

142. Ərizəçinin anası cütlüyün münasibətlərinə qarışması nəticəsində hədəfə çevrilmişdi və cütlüyün uşaqları da ailə evindəki davamlı zorakılığın psixoloji təsirlərinin qurbanı sayıla bilərlər. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, H.O.-nun zorakı davranışını və əvvəlki məhkumluğunu, qurbanların sağlamlığına və həyatına qarşı davamlı təhdidlərini və münasibətlərdəki zorakılıq tarixçəsini nəzərə alsaq, hazırkı işdə növbəti zorakılıqlar nəinki mümkün idi, hətta onları öncədən görmək olardı (yuxarıda 10, 13, 23, 37, 45, 47 və 51-ci bəndlərə bax).

143. Məhkəmənin fikrincə, heç də belə görünür ki, dəfələrlə H.O.-ya qarşı cinayət icraatına xitam vermək barədə qərar çıxararkən yerli hakimiyyət orqanları yuxarıdakı amilləri yetərincə nəzərə alıblar. Belə görünür ki, bunun əvəzinə onlar “ailə məsələsi” kimi qəbul etdikləri məsələyə müdaxilə etməmək zərurətinə xüsusi önəm veriblər (yuxarıda 123-cü bəndə bax). Bundan başqa,

dövlət orqanlarının şikayətlərin geri götürülməsinin arxasında hansı motivlərin dayandığını nəzərdə keçirdiklərini göstərən heç bir əlamət yoxdur. Halbuki ərizəçinin anası Diyarbəkir dövlət prokurorluğunda bildirmişdi ki, H.O.-nun onlara qarşı ölüm təhdidləri və təzyiqi səbəbindən şikayətlərini geri götürüblər (yuxarıda 39-cu bəndə bax). Bu da bir işarə olmalı idi ki, qurbanlar şikayətlərini H.O. azadlıqda olarkən və ya həbsdən buraxıldığı vaxt geri götürmüşdülər (yuxarıda 9-12, 17-19, 31 və 35-ci bəndlərə bax).

144. Milli hakimiyyət orqanları tərəfindən hər hansı müdaxilənin qurbanın Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqlarına müdaxiləyə bərabər olacağı barədə Hökumətin arqumentinə gəldikdə, Məhkəmə ailədaxili zorakılığa aid analoji işdəki qərarını xatırladır (bax: bax: *Bevakua və S. Bolqaristana qarşı*, ərizə № 71127/01, 83-cü bənd, 12 iyun 2008-ci il), həmin işdə o, bildirmişdi ki, mübahisə “şəxsi məsələyə” aid olduğuna görə onların yardım göstərməli olmadıqları barədə dövlət orqanlarının rəyi onların pozitiv öhdəliklərinə – ərizəçilərin hüquqlarından istifadə etmələrini təmin etmək öhdəliyinə ziddir. Bundan başqa, Məhkəmə bir daha bildirir ki, bəzi hallarda digər şəxslərin sağlamlığını və hüquqlarını müdafiə etmək və ya cinayət əməllərinin törədilməsinin qarşısını almaq üçün dövlət orqanlarının fərdlərin şəxsi və ya ailə həyatına müdaxiləsi zəruri ola bilər (bax: *K.A. və A.D. Belçikaya qarşı*, ərizələr № 42758/98 və 45558/99, 81-ci bənd, 17 fevral 2005-ci il). Ərizəçinin anasına qarşı təhlükənin ciddiliyi hazırkı işdə dövlət orqanlarının belə müdaxiləsini zəruri etmişdi.

145. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, həmin vaxt qüvvədə olan daxili qanunvericilik normaları, yəni artıq qüvvəsini itirmiş Cinayət Məcəlləsinin 456-cı maddəsinin 4-cü bəndinin, 457-ci və 460-cı maddələrinin müddəaları ilə əlaqədar olaraq hazırkı işdə cinayət araşdırmaları ərizəçinin və anasının şikayətlərində israrlı olmalarından ciddi surətdə asılı idi, çünki sözügedən cinayət əməlləri on gün və ya daha artıq müddətə xəstəliyə və ya əmək qabiliyyətinin itirilməsinə səbəb olmadığı təqdirdə həmin normalar cinayət təqibi orqanlarının cinayət araşdırmalarını davam etdirməsinin qarşısını alırdı (yuxarıda 70-ci bəndə bax). Məhkəmə qeyd edir ki, yuxarıdakı müddəaların tətbiqi və bütövlükdə dövlət orqanlarının H.O.-ya qarşı cinayət icraatını davam etdirməməsi ərizəçinin anasını həyatının və təhlükəsizliyinin müdafiəsindən məhrum etmişdi. Başqa sözlə, həmin vaxt qüvvədə olan qanunvericilik bazası, xüsusən on gün və ya daha artıq müddətə xəstələnmə və ya əmək qabiliyyətinin itirilməsi barədə tələb, dövlətin pozitiv öhdəlikləri barədə tələblərə, yəni ailədaxili zorakılığın bütün formalarını cəzalandırmaq və qurbanların müdafiəsini yetərincə təmin etmək üçün səmərəli sistem yaratmaq və tətbiq etmək tələblərinə uyğun deyil. Beləliklə, Məhkəmə hesab edir ki, H.O.-nun keçmişdə törətdiyi cinayətlərin ağırlığını nəzərə alaraq, cinayət təqibi orqanları zərərçəkənlərin şikayətlərini geri götürmələrinə baxmayaraq ictimai maraq naminə işin icraatını davam etdirməli idilər (bu məsələ ilə bağlı yuxarıda 80-82-ci bəndlərə bax: Nazirlər Komitəsinin Rec(2002)5 sayılı tövsiyəsi).

146. Məhkəmə qurbanların ailədaxili zorakılığa qarşı səmərəli müdafiəsinə mane olan qanunvericilik bazasını bir kənara qoyaraq, ərizəçinin anasının yaşamaq hüququnu qorumaq üçün yerli hakimiyyət orqanlarının digər aspektlər baxımından lazımi səy göstərüb-göstərmədiklərini nəzərdən keçirəcək.

147. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, H.O.-nun onu bezdirdiyi, onun mülkiyyətinin ətrafında gəzişərək şəxsi həyatına müdaxilə etdiyi, yanında bıçaq və qırma tufəngi gəzdirdiyi barədə mərhumun şikayətlərinə baxmayaraq (yuxarıda 47-ci bəndə bax), polis və prokurorluq orqanları nə H.O.-nu həbsə aldılar, nə də onun odlu silah gəzdirdiyi və mərhumu bu silahla öldürəcəyi ilə hədələdiyi barədə məlumatla əlaqədar tədbir gördülər (bax: *Kontrovanın işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 53-cü bənd). Hökumət ərizəçinin anasının həyatına birbaşa təhlükənin mövcud olduğuna dair real sübutun olmadığını iddia etsə də, Məhkəmə qeyd edir ki, faktiki olaraq aydın görünür ki, dövlət orqanları nəinki H.O.-nun yaratdığı təhlükəni qiymətləndirməmiş və mövcud şəraitdə onun həbsinin qeyri-mütənasib tədbir olduğu qənaətinə gəlməmişdilər, onlar ümumiyyətlə məsələnin həlli ilə məşğul olmamışdılar. İstənilən halda, Məhkəmə vurğulayır ki, ailədaxili zorakılığa aid işlərdə hüquq pozucularının hüquqları qurbanların insan hüquqlarını – yaşamaq hüququnu və fiziki və psixi toxunulmazlıq hüququnu üstələyə bilməz (bax: *CEDAW Komitəsinin Fatma Yıldırım Avstriyaya qarşı* və *A.T.*

Macarıstana qarşı işlər üzrə qərarları, müvafiq olaraq, 12.1.5 və 9.3-cü bəndlər; hər iki işə yuxarıda istinad edilib).

148. Bundan başqa, dövlətin pozitiv öhdəliyinin – həyatı təhlükədə olan şəxsi müdafiə etmək üçün qabaqlayıcı operativ tədbirlər görmək öhdəliyinin işığında gözləmək olardı ki, zorakılıq törətdiyinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunduğu bəlli olan şübhəli şəxslə üzləşmiş dövlət orqanları ərizəçinin anasını müdafiə etmək məqsədi ilə vəziyyətin ağırlığına uyğun olaraq xüsusi tədbirlər görəcəklər. Bu məqsədlə yerli dövlət prokuroru və ya magistrat məhkəməsinin hakimi öz təşəbbüsü ilə 4320 sayılı Qanunun 1-ci və 2-ci maddələrində sadalanan bir və ya bir neçə tədbirin görülməsi barədə qərar çıxara bilərdilər (yuxarıda 70-ci bəndə bax). Onlar həmçinin H.O.-nun ərizəçinin anası ilə təmasda olmasını, əlaqə saxlamasını və ya ona yaxınlaşmasını, yaxud müəyyən ərazilərə daxil olmasını qadağan edən qərar qəbul edə bilərdilər (bu məsələ ilə bağlı yuxarıda 82-ci bənddə Nazirlər Komitəsinin Rec(2002)5 sayılı tövsiyəsinə bax). Bunun əksinə olaraq, ərizəçinin anasının müdafiə tədbiri barədə dəfələrlə etdiyi xahişin cavabında polis və magistrat məhkəməsi sadəcə H.O.-dan ifadələr aldılar və onu azad etdilər (yuxarıda 47-52-ci bəndlərə bax). Dövlət orqanlarının ifadə almaqdan savayı heç nə etməyib passiv qaldıqları iki həftəyə yaxın vaxt ərzində H.O. ərizəçinin anasını güllələyib qətlə yetirdi.

149. Belə olan halda Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, milli hakimiyyət orqanlarının lazımi səy göstərdiklərini hesab etmək olmaz. Beləliklə, onlar Konvensiyanın 2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş pozitiv öhdəliklərini – ərizəçinin anasının yaşamaq hüququnu qorumaq öhdəliyini yerinə yetirməyiblər.

2) Ərizəçinin anasının öldürülməsi ilə bağlı cinayət araşdırmasının səmərəliliyi

150. Məhkəmə bir daha bildirir ki, Konvensiyanın 2-ci maddəsinin birinci cümləsində əks olunmuş pozitiv öhdəliklər həmçinin dolayısı ilə tələb edir ki, səmərəli və müstəqil məhkəmə sistemi bərqərar edilsin və onun vasitəsilə qətlin səbəbi aydınlaşdırılsın və təqsirkarlar cəzalandırılsın (bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *Kalvelli and Çiqlio İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 32967/96, ECHR 2002, 51-ci bənd). Belə araşdırmanın əsas məqsədi yaşamaq hüququnu qoruyan ölkə qanunlarının səmərəli şəkildə yerinə yetirilməsini təmin etmək və dövlət nümayəndələrinin və ya orqanlarının iştirakı olan hallarda onların təqsiri səbəbindən baş vermiş ölüm hallarına görə onların məsuliyyətə cəlb olunmasını təmin etməkdir (bax: *Pol və Odri Edvardsin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 69-cu və 71-ci bəndlər). Araşdırmanın ləngimədən və ağılabatan cəldliklə aparılması tələbi Konvensiyanın 2-ci maddəsindən irəli gələn səmərəli araşdırma kontekstində qəti tələbdir (bax: *Yaşa Türkiyəyə qarşı*, 2 sentyabr 1998-ci il tarixli qərar, 102-104-cü bəndlər; Qərarlar toplusu, 1998-VI; *Çakıcı Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 23657/94, 80-87-ci bəndlər; ECHR 1999-IV). Qəbul etmək lazımdır ki, konkret situasiyada araşdırmanın gedişatına əngəl törədən və ya çətinliklər yaradan maneələr ola bilər. Lakin ölümə nəticələnmiş güc tətbiqini araşdıran dövlət orqanlarının çevik reaksiyası adətən onların qanunun aliliyinə sadıq olmalarına və qanunsuz hərəkətlərə qarşı hər hansı dözümlülük təzahürlərinin qarısını almalarına ictimaiyyətin inamının qorunub saxlanması üçün önəmli sayıla bilər (bax: *Avşar Türkiyəyə qarşı*, ərizə № 25657/94, 395-ci bənd; ECHR 2001-VII, çıxarışlar).

151. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin anasının qətlinin halları ilə bağlı dövlət orqanları tərəfindən həqiqətən hərtərəfli araşdırma aparılıb. Lakin baxmayaraq ki, H.O. məhkəməyə cəlb olunub və adamöldürməyə və qanunsuz odlu silah gəzdirməyə görə Diyarbəkirin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməsi tərəfindən məhkum edilib, iş hələ də Kassasiya Məhkəməsinin icraatındadır (yuxarıda 57-ci və 58-ci bəndlərə bax). Müvafiq olaraq, artıq altı ildən çox davam edən sözügedən cinayət icraatı hüquq pozucusunun artıq cinayəti boynuna almış olduğu qəsdən adamöldürmə işini araşdıran dövlət orqanlarının çevik reaksiyası sayıla bilməz.

3) Nəticə

152. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, yuxarıda qeyd edilən nöqsanlar mövcud vəziyyətdə cinayət və mülki hüquqi müdafiə vasitələrindən istifadəni eyni dərəcədə səmərəsiz etmişdi. Buna görə də o, daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilmədiyi barədə Hökumətin ilkin etirazını (yuxarıda 114-cü bəndə bax) rədd edir.

153. Bundan başqa, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, hazırkı işdə tətbiq edilmiş cinayət hüquq sistemi H.O.-nun qanunsuz hərəkətlərinə qarşı səmərəli müdafiəni təmin edə biləcək adekvat çəkindirici təsirə malik deyildi. Qanunvericilikdən irəli gələn maneələr və əlçatan vasitələrdən istifadə edilməməsi mövcud ədliyyə sisteminin çəkindirici təsirinə xələl gətirmiş və ərizəçinin anasının Konvensiyanın 2-ci maddəsində təsbit olunmuş yaşanaq hüququnun pozulmasının qarşısını almaq üçün bu sistemin ondan tələb olunan rolu yerinə yetirməsinə əngəl törətmişdi. Məhkəmə bununla bağlı bir daha bildirir ki, vəziyyət onların diqqətinə çatdırıldıqdan sonra milli hakimiyyət orqanları qurbanın fiziki toxunulmazlığına qarşı təhdidlərinin təcavüzkar tərəfindən həyata keçirilməsi ehtimalının qarşısını ala bilən adekvat tədbirlər görməmələrini qurbanın mövqeyi ilə əsaslandırma bilməzlər (bax: *Osman Birləşmiş Krallığa qarşı* iş üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 116-cı bənd). Beləliklə, Konvensiyanın 2-ci maddəsinin pozuntusu baş verib.

III. KONVENSIYANIN 3-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

154. Ərizəçi şikayət etdi ki, bir neçə dəfə zorakılığa, xəsarətlərə məruz qalıb və ölümlə təhdid edilib, amma dövlət orqanları onun vəziyyətinə səhlənkər yanaşıblar ki, bu da Konvensiyanın 3-cü maddəsinə zidd olaraq onun iztirab və qorxu keçirməsinə səbəb olub, həmin maddədə deyilir: “Heç kəs işgəncəyə, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qalmamalıdır”.

A. Tərəflərin arqumentləri

155. Ərizəçi iddia etdi ki, əri tərəfindən ona qarşı törədilmiş zorakılıq ucbatından məruz qaldığı xəsarətlər və iztirab Konvensiyanın 3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş işgəncəyə bərabərdir. Davamlı zorakılığa və onun dəfələrlə kömək üçün müraciətlərinə baxmayaraq, dövlət orqanları onu ərindən müdafiə etməyiblər. Sanki zorakılıq dövlətin nəzarəti altında həyata keçirilirdi. Ailədaxili zorakılığa qarşı dövlət orqanlarının nümayiş etdirdiyi etinasızlıq və dözümlülük onun özünü alçalmış, ümitsiz və köməksiz hiss etməsinə səbəb olub.

156. Hökumət iddia etdi ki, ərizəçinin şikayətlərini geri götürməsi və dövlət orqanları ilə əməkdaşlıq etməməsi cinayət təqibi orqanlarının onun ərinə qarşı cinayət təqibini davam etdirməsinin qarşısını alıb. O, daha sonra bildirdi ki, 4320 sayılı Qanuna əsasən ixtiyarında olan hüquqi müdafiə vasitələrindən əlavə, ərizəçi dövlət qurumları və qeyri-hökumət təşkilatlarının əməkdaşlığı ilə qadınların müdafiəsi üçün təşkil edilmiş qonaq evlərindən birində sığınacaq istəyə bilərdi. Bu məqsədlə ərizəçi Sosial Xidmətlər Müdirliyinə və Uşaqların Müdafiəsi Agentliyinə qonaq evlərindən birinə qəbul edilməsi üçün vəsatət verə bilərdi. Qonaq evlərinin ünvanları gizli saxlanılır və onlar dövlət orqanları tərəfindən mühafizə edilir.

157. “İnterayts” bildirdi ki, istər dövlət nümayəndələri, istərsə də adi fərdlər tərəfindən törədilən, dövlətlərin xəbərdar olduqları və ya xəbərdar olmağa borclu olduqları pis rəftara son qoymaq üçün dərhal ağlabatan addımların atılması dövlətlərdən tələb olunur. O, bildirdi ki, ailədaxili zorakılığın qapalı xarakterini və çox vaxt qadınların zorakılıq barədə xəbər verməmələri üçün qorxudulduqlarını nəzərə alaraq, dövlətdən yüksək dərəcədə sayıqlıq tələb olunur.

B. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

1. Tətbiq edilə bilən prinsiplər

158. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 3-cü maddənin tətbiq dairəsinə düşmək pis rəftar minimum qəddarlıq səviyyəsinə çatmalıdır. Bu minimum səviyyənin qiymətləndirilməsi nisbidir: o, işin bütün hallarından, məsələn, rəftarın xarakterindən və hansı şəraitdə baş verməsindən, onun

müddətindən, fiziki və psixi təsirlərindən və bəzi hallarda qurbanın cinsindən, yaşından və sağlamlıq durumundan asılıdır (bax: *Kostello-Roberts Birləşmiş Krallığa qarşı*, 25 mart 1993-cü il tarixli qərar, 30-cu bənd, A seriyaları, № 247-C).

159. Dövlət nümayəndələri olmayan şəxslər tərəfindən törədilmiş pis rəftara görə 3-cü maddəyə əsasən dövlətin məsuliyyətə cəlb edilməsinin mümkünlüyü məsələsinə gəldikdə, Məhkəmə xatırladır ki, Razılığa gələn Yüksək Tərəflərin Konvensiyanın 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş öhdəliyi, yəni yurisdiksiyalarında olan hər kəs üçün Konvensiyada müəyyən olunmuş hüquq və azadlıqları təmin etmək öhdəliyi, Konvensiyanın 3-cü maddəsi ilə birlikdə götürülməklə, dövlətlərdən tələb edir ki, yurisdiksiyalarında olan şəxslərin işgəncəyə, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya, o cümlədən adi fərdlər tərəfindən törədilən bu cür pis rəftara məruz qalmamasını təmin etmək məqsədi daşıyan tədbirlər görsünlər (bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *H.L.R. Fransaya qarşı*, 29 aprel 1997-ci il tarixli qərar, 40-cı bənd, Qərarlar toplusu, 1997-III). Xüsusən uşaqlar və digər əlverişsiz vəziyyətdə olan şəxslər şəxsi toxunulmazlıq hüququnun bu cür ciddi pozuntularına qarşı dövlət tərəfindən səmərəli çəkindirici tədbirlər formasında müdafiə ilə təmin edilmək hüququna malikdirlər (bax: *A. Birləşmiş Krallığa qarşı*, 23 sentyabr 1998-ci il tarixli qərar, 22-ci bənd, Qərarlar toplusu, 1998-VI).

2. Yuxarıdakı prinsiplərin bu işə tətbiqi

160. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi “əlverişsiz vəziyyətdə olan şəxslər” qrupuna daxil olan və dövlət tərəfindən müdafiə edilmək hüququna malik olan şəxs sayıla bilər (bax: *A. Birləşmiş Krallığa qarşı* iş üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 22-ci bənd). Bununla əlaqədar olaraq Məhkəmə ərizəçinin keçmişdə məruz qaldığı zorakılığı, həbsxanadan çıxdıqdan sonra H.O.-nun təhdidlərini və ərizəçinin növbəti zorakılıqlardan qorxmasını, habelə onu əhatə edən sosial mühiti, yəni Türkiyənin cənub-şərqində qadınların əlverişsiz vəziyyətdə olduğunu qeyd edir.

161. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, ərizəçinin fiziki xəsarətlər və psixoloji təzyiq formasında məruz qaldığı zorakılıq Konvensiyanın 3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş pis rəftara bərabər sayılmaq üçün kifayət qədər ciddi idi.

162. Bunda görə də Məhkəmə daha sonra müəyyən etməlidir ki, milli hakimiyyət orqanları ərizəçinin fiziki toxunulmazlığına qarşı zorakı hücumların təkrarən baş verməsinin qarşısını almaq üçün bütün ağılabatan tədbirləri görmüşdülərmi?

163. Bu məsələni araşdırarkən Məhkəmə Konvensiyanın I bölməsində müəyyən olunmuş hüquq və azadlıqların rəsmi yekun şərhini vermək səlahiyyətinə malik olduğunu nəzərə alaraq, onu nəzərdən keçirəcək ki, milli hakimiyyət orqanları analoji məsələlərə aid işlərdə, hətta həmin işlər başqa dövlətlərə aid olsa belə, onun çıxardığı qərarlardan irəli gələn prinsipləri yetərincə nəzərə almışdılarımı?

164. Bundan başqa, Konvensiya normalarına və dövlətlərin konkret işlərdəki öhdəliklərinin hüdudlarına dair şərh verərkən (bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *Demir və Baykara Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 34503/97, 85-ci və 86-cı bəndlər, 12 noyabr 2008-ci il tarixli qərar) Məhkəmə həmçinin Avropa dövlətlərinin praktikasından irəli gələn hər hansı konsensusu və ümumi dəyərləri və müəyyən sahəyə aid beynəlxalq müqavilələri, məsələn, CEDAW Konvensiyasını nəzərə alacaq, habelə digər beynəlxalq müqavilələrdə, məsələn, dövlətlərin gender əlamətinə əsaslanan zorakılığın kökünün kəsilməsinə aid konkret öhdəliklərinin əks olunduğu *Belém do Pará* Konvensiyasında beynəlxalq hüquq normalarının və prinsiplərinin təkamülünə diqqət yetirəcək.

165. Bununla belə, milli hakimiyyət orqanlarını əvəz etmək və onların əvəzinə cürbəcür mümkün tədbirlər arasından Konvensiyanın 3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş pozitiv öhdəliklərin yerinə yetirilməsini təmin edən tədbirləri seçmək Məhkəmənin vəzifəsi deyil (bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *Bevakuə və S. Bolqarıstana qarşı* iş üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 82-ci bənd). Bundan başqa, Konvensiyanın 19-cü maddəsinə, habelə Konvensiyanın nəzəri və ya xəyali hüquqları deyil, praktiki və səmərəli hüquqları təmin etməsi prinsipinə uyğun olaraq, Məhkəmə dövlət tərəfindən yurisdiksiyasında olan şəxslərin hüquqlarını qorumaq öhdəliyinin

lazımı qaydada yetirilməsini təmin etməlidir (bax: *Nikolova və Veliçkova Bolqarıstana qarşı*, ərizə № 7888/03, 61-ci bənd, 20 dekabr 2007-ci il tarixli qərar).

166. Məhkəmə işin faktlarının araşdırılmasına qayıdaraq qeyd edir ki, yerli hakimiyyət orqanları, yəni polis və dövlət prokurorları tam passiv qalmamışdılar. Zorakılığın baş verdiyi hər bir insidentdən sonra ərizəçi tibbi ekspertizadan keçirilmiş və ərinə qarşı cinayət icraatına başlanılmışdı. Polis və prokurorluq orqanları H.O.-nu cinayətkar hərəkətləri ilə əlaqədar dindirmiş, iki dəfə həbsxanaya salmış, onun barəsində ölümə hədələmə və faktiki bədən xəsarəti yetirmə ittihamlarını irəli sürmüş və məhkum edildikdən sonra ərizəçini bıçaqla bir neçə dəfə vurduğuna görə cərimə cəzasına məhkum etmişdilər (yuxarıda 13, 24 və 44-cü bəndlərə bax).

167. Lakin bu tədbirlərin heç biri H.O.-nun növbəti zorakılıqlar törətməsini dayandırmaq üçün kifayət etməmişdi. Bununla bağlı Hökumət şikayətlərini geri götürməsinə və dövlət orqanları ilə əməkdaşlıq etməməsinə ərizəçiyə irad tutdu, belə ki, şikayətlərin geri götürülməsi işdə qurbanın aktiv iştirakını tələb edən daxili qanunvericilik normalarına uyğun olaraq dövlət orqanlarının H.O.-ya qarşı cinayət icraatını davam etdirməsinin qarşısını almışdı (yuxarıda 70-ci bəndə bax).

168. Məhkəmə 2-ci maddə üzrə şikayətlə bağlı belə bir rəyini bir daha təkrar edir ki, H.O.-nun törətdiyi zorakılığın cinayət təqibinə başlamaq üçün kifayət qədər ciddi olması və ərizəçinin fiziki toxunulmazlığına qarşı daimi təhlükənin olması nəzərə alınaraq, ərizəçinin şikayətlərini geri götürdüyünə baxmayaraq qanunvericilik bazası cinayət təqibi orqanlarının H.O.-ya qarşı cinayət araşdırmalarını davam etdirmələrinə imkan yaratmalı idi (yuxarıda 137-148-ci bəndlərə bax).

169. Lakin demək olmaz ki, yerli hakimiyyət orqanları ərizəçiyə qarşı zorakı hücumların təkrarlanmasının qarşısını almaq üçün onlardan tələb olunan dərəcədə səy göstərmişdilər, çünki ərizəçinin əri zorakılıqları heç bir maneə olmadan və Konvensiya ilə tanınan hüquqlara xələl gətirən cəzasızlıq şəraitində törədirdi (bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *Mariya da Penya Braziliyaya qarşı* iş üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 42-44-cü bəndlər). Məhkəmə nümunələr gətirərək qeyd edir ki, ilk mühüm insidentdən sonra (yuxarıda 9-cu və 10-cu bəndlərə bax) H.O. yenə də ərizəçini qəddarcasına döyərək ona həyat üçün kifayət qədər təhlükə yaradan xəsarətlər yetirmiş, amma “hüquq pozuntusunun xarakteri və ərizəçinin tam sağaldığı nəzərə alınaraq”, məhkəmə araşdırmasına qədər azadlığa buraxılmışdı. Sonda ərizəçi şikayətlərini geri götürdüyünə görə icraata xitam verilmişdi (yuxarıda 13-cü və 19-cu bəndlərə bax). H.O. bıçaqdan istifadə edərək yenidən ərizəçiyə və onun anasına hücum etdiyinə və onlara ciddi xəsarətlər yetirdiyinə baxmayaraq, cinayət təqibi orqanları əsaslı araşdırma aparmadan icraata xitam vermişdilər (yuxarıda 20-ci və 21-ci bəndlərə bax). Eyni qaydada, H.O. avtomobilini ərizəçinin və onun anasının üstünə sürmüş, birinciyə xəsarətlər yetirmiş, ikinci isə bu dəfə həyat üçün təhlükəli xəsarətlər almışdı. O, cəmi 25 gün həbsxanada keçirmiş və ərizəçinin anasına ciddi xəsarətlər yetirdiyinə görə cərimə cəzası almışdı (yuxarıda 23-36-cı bəndlərə bax). Nəhayət, Diyarbəkir magistrat məhkəməsinin ərizəçiyə bıçaqla bir neçə zərbə endirdiyinə görə H.O.-ya sadəcə kiçik cərimə cəzası təyin etməsi Məhkəməni xüsusilə təəccübləndirdi, özü də bu cərimə hissə-hissə ödənilə bilərdi.

170. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin keçmiş ərinin davranışına qarşı reaksiya sözügedən hüquq pozuntularının ağırlığına açıq-aydın qeyri-adekvat idi etməlidir (bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *Ali və Ayşe Türkiyəyə qarşı*, ərizə № 42942/02, 54-cü bənd, 8 aprel 2008-ci il tarixli qərar). Buna görə də o, qeyd edir ki, bu işdəki məhkəmə qərarları səmərəli olmayıb və müəyyən dərəcədə tolerant xarakterli olub, onlar H.O.-nun davranışına qarşı hiss olunacaq preventiv və ya çəkindirici təsirə malik olmayıb.

171. 4320 sayılı Qanuna əsasən ixtiyarında olan hüquqi müdafiə vasiyətlərindən əlavə, ərizəçinin qadınların müdafiəsi üçün təşkil edilmiş qonaq evlərindən birində sığınacaq ala biləcəyi barədə Hökumətin iddiasına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, 4320 sayılı Qanunun qüvvəyə mindiyi 14 yanvar 1998-ci ilədək əlverişsiz vəziyyətdə olan şəxslərin ailədaxili zorakılığa qarşı müdafiəsi məqsədi ilə Türkiyə qanunvericiliyində inzibati və polis tədbirləri nəzərdə tutulmamışdı. Hətta həmin tarixdən sonra belə, ərizəçini ərindən müdafiə etmək üçün dövlət orqanlarının bu Qanunda nəzərdə tutulmuş sanksiyaları və tədbirləri səmərəli şəkildə tətbiq etdikləri görünür. H.O.-nun

törətđiyi zorakılıqların ümumi sayını nəzərə alaraq, prokurorluq 4320 sayılı Qanunda nəzərdə tutulmuş tədbirləri öz təşəbbüsü ilə tətbiq etməli, həmin qanunun tətbiqi üçün ərizəçinin konkret müraciətini gözləməməli idi.

172. Bu barədə söz düşmüşkən, Məhkəmə qeyd edir ki, hətta Hökumətin təklif etdiyi kimi ərizəçinin qonaq evlərindən birinə qəbul edilmiş olduğunu fərz etsək belə, bu, yalnız məsələnin müvəqqəti həlli olacaqdı. Bundan başqa, həmin evlərdə qalan qurbanların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün rəsmi tədbirlərin görüldüyü barədə heç nə deyilməyib.

173. Nəhayət, Məhkəmə böyük narahatlıqla qeyd edir ki, ərizəçinin məruz qaldığı zorakılığa son qoyulmadı və dövlət orqanları hərəkətsizlik nümayiş etdirməkdə davam etdilər. Bunun bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, həbsxanadan buraxıldıqdan dərhal sonra H.O. yenidən ərizəçinin fiziki toxunulmazlığını təhdid edib (yuxarıda 59-cu bəndə bax). Müdafiə olunması üçün ərizəçinin prokurorluq orqanlarına etdiyi 15 aprel 2008-ci il tarixli müraciətə baxmayaraq, Məhkəmə dövlət orqanları tərəfindən görülmüş tədbirlər barədə Hökumətdən məlumat istəməyə qədər heç nə edilməmişdi. Bu sorğudan sonra Ədliyyə Nazirliyinin tapşırığı ilə Diyarbəkir dövlət prokurorluğu H.O.-nu ölüm təhdidləri ilə bağlı dindirdi və ərizəçinin hazırkı sevgilisindən ifadələr aldı (yuxarıda 60-67-ci bəndlərə bax). Ərizəçinin hüquqi nümayəndəsi dövlət orqanlarının yetərli tədbirlər görməməkdə davam etdiyini nəzərə alaraq yenidən Məhkəməyə məlumat verdi ki, ərizəçinin həyatı birbaşa təhlükə altındadır (yuxarıda 68-ci bəndə bax). Belə görünür ki, bu şikayət verildikdən və Məhkəmə bununla bağlı izahat istədikdən sonra yerli hakimiyyət orqanları indi ərizəçinin müdafiəsini təmin etmək üçün xüsusi tədbirlər görüblər (yuxarıda 69-cu bəndə bax).

175. Konvensiyanın 3-cü maddəsi üzrə şikayətlərlə bağlı Hökumətin təklif etdiyi hüquqi müdafiə vasitələrinin bütövlükdə səmərəsiz olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilmədiyini barədə Hökumətin ilkin etirazını rədd edir.

176. Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, ərizəçinin şəxsi toxunulmazlıq hüququnun əri tərəfindən ciddi şəkildə pozulmasına qarşı dövlət orqanlarının səmərəli çəkindirici tədbirlər formasında müdafiə tədbirləri görməməsi nəticəsində Konvensiyanın 3-cü maddəsinin pozuntusu baş verib.

IV. KONVENSIYANIN 2-Cİ VƏ 3-CÜ MADDƏLƏRİ İLƏ BİRGƏ GÖTÜRÜLMƏKLƏ 14-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

177. Ərizəçi Konvensiyanın 2-ci və 3-cü maddələri ilə birgə götürülməklə 14-cü maddəsinə əsasən şikayət etdi ki, o və anası gender əlamətinə görə ayrı-seçkiliyə məruz qalıblar. Konvensiyanın 14-cü maddəsində deyilir:

“Bu Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlardan istifadə cins, irq, rəng, dil, din, siyasi və digər baxışlar, milli və ya sosial mənşə, milli azlıqlara mənsubiyyət, əmlak vəziyyəti, doğum və ya digər hər hansı əlamətlərinə görə ayrı-seçkilik olmadan təmin olunmalıdır”.

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Ərizəçi

178. Ərizəçi iddia etdi ki, cavabdeh dövlətin daxili qanunvericiliyi ayrı-seçkilik xarakterlidir və qadınları yetərincə müdafiə etmir, ona görə ki, ailənin bütövlüyü naminə qadınların həyatına ikinci dərəcəli bir şey kimi baxılır. Həmin vaxt qüvvədə olan keçmiş Mülki Məcəllədə qadınlarla kişilər arasında fərq qoyan çoxlu normalar vardı, məsələn, deyilirdi ki, ər ailə başçısıdır, ailə bütövlüyünün təmsilçisi olaraq onun istəklərinə üstünlük verilir və s. O vaxtkı Cinayət Məcəlləsində də qadınlara ikinci dərəcəli vətəndaşlar kimi baxılırdı. Qadın ilk növbədə cəmiyyətə və ailədə kişiyyə məxsus olan mülkiyyət sayılırdı. Bunun ən mühüm göstəricisi ondan ibarət idi ki, seksual cinayətlər “cəmiyyətin mənəviyyəti və ailə qaydaları ilə bağlı cinayətlər” bəlməsinə daxil edilmişdi, halbuki qadınlara qarşı seksual cinayətlər faktiki olaraq qadınların şəxsi hüquq və azadlıqlarına birbaşa təcavüzdür. Məhz bu düşüncənin nəticəsidir ki, Cinayət

Məcəlləsində ailə şərfi naminə arvadını qətlə yetirən şəxslər üçün yüngül cəzalar nəzərdə tutulmuşdu. H.O.-nun 15 il cəza alması Cinayət Məcəlləsindəki bu tövsifin nəticəsi idi.

179. Müvafiq olaraq 2002-ci və 2004-cü illərdə Hökumətin Mülki Məcəllə və Cinayət Məcəlləsi ilə bağlı islahatlar apardığına baxmayaraq, kişilərin törətdiyi ailədaxili zorakılığa hələ də dözümlü yanaşılır və inzibati və məhkəmə orqanları təcavüzkarların cəzasızlığına imkan yaradırlar. Ərizəçi və anası sadəcə qadın olduqlarına görə 2, 3, 6 və 13-cü maddələrin pozuntularının qurbanı olublar. Bununla bağlı ərizəçi Məhkəmənin diqqətini kişilərin bu cür zorakılıqların qurbanı olmasının mümkünsüzlüyünə cəlb etdi.

2. Hökumət

180. Hökumət iddia etdi ki, hazırkı işdə gender əlamətinə əsaslanan ayrı-seçkilik yox idi, çünki sözügedən zorakılıq qarşılıqlı idi. Bundan başqa, cinayət və ya ilə ailə qanunvericiliyindən, yaxud inzibati və məhkəmə praktikasından irəli gələn institusional ayrı-seçkiliyin olduğunu iddia etmək olmaz. Həmçinin iddia etmək olmazdı ki, daxili qanunvericilikdə kişilərlə qadınlar arasında hər hansı rəsmi və aydın fərq qoyulurdu. Dövlət orqanlarının qadın olduğuna görə ərizəçinin yaşamaq hüququnu qorumadıqları sübuta yetirilməyib.

181. Hökumət daha sonra iddia etdi ki, 2002-ci və 2004-cü illərdə həyata keçirilmiş islahatlardan, yəni Mülki Məcəllənin müəyyən normalarının dəyişdirilməsindən, yeni Cinayət Məcəlləsinin qəbulundan və 4320 sayılı Qanunun qüvvəyə minməsindən sonra Türkiyə hüququnda qadınların ailədaxili zorakılıqdan müdafiəsi üçün beynəlxalq standartlara cavab verən yetərli təminatlar nəzərdə tutulmuşdu. Hökumət yekun olaraq bildirdi ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələri tükəndirilmədiyinə görə bu şikayət qəbul olunmayan və ya açıq-aydın əsassız elan edilməlidir, çünki bu iddialar heç vaxt dövlət orqanlarının diqqətinə çatdırılmayıb və istənilən halda mənasız iddialardır.

3. "İnterayts"

182. "İnterayts" bildirdi ki, dövlətin ailədaxili zorakılığa qarşı müdafiəni təmin etməməsi onun qanunla hər iki cinsin bərabər müdafiəsini təmin etmək öhdəliyini yerinə yetirməməsinə bərabərdir. O, daha sonra qeyd etdi ki, beynəlxalq aləmdə (istər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, istərsə də İnter-Amerika sistemlərində) getdikcə daha çox qəbul edilir ki, qadınlara qarşı zorakılıq qanunsuz ayrı-seçkiliyin bir formasıdır.

B. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

1. Müvafiq prinsiplər

183. Son dövrlərə aid olan *D.H. və başqaları Çexiya Respublikasına qarşı* iş üzrə qərarında ([Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 57325/00, 13 noyabr 2007-ci il tarixli qərar, 175-180-ci bəndlər) Məhkəmə ayrı-seçkilik məsələsinə dair aşağıdakı prinsipləri ifadə etdi:

"175. Məhkəmənin presedent hüququ ilə müəyyən edilib ki, ayrı-seçkilik oxşar vəziyyətlərdə olan şəxslərlə hər hansı obyektiv və əqlabatan əsas olmadan fərqli rəftar edilməsi deməkdir (bax: *Uillis Birləşmiş Krallığa qarşı*, ərizə № 36042/97, 48-ci bənd, ECHR 2002-IV; *Okpiş Almaniyaya qarşı*, ərizə № 59140/00, 33-cü bənd, 25 oktyabr 2005-ci il tarixli qərar). ... Həmçinin qəbul edilib ki, konkret qrupa qərəzli təsirə malik olan ümumi siyasət və ya tədbir xüsusi olaraq həmin qrupa qarşı yönəlməyə belə, ayrı-seçkilik sayıla bilər (bax: *Hyu Cordan Birləşmiş Krallığa qarşı*, ərizə № 24746/94, 154-cü bənd, 4 may 2001-ci il tarixli qərar; və *Hoogendiyk Niderlanda qarşı* (qərardad), ərizə № 58461/00, 6 yanvar 2005-ci il tarixli qərardad) və bu ayrı-seçkilik potensial olaraq Konvensiyaya zidd olan faktiki situasiyadan irəli gələ bilər (bax: *Zarb Adami Maltaya qarşı*, ərizə № 17209/02, 76-cı bənd, ECHR 2006-...). ...

177. Bu sahədə sübutetmə vəzifəsinə gəldikdə, Məhkəmə müəyyən edib ki, ərizəçi fərqli rəftarın baş verdiyini sübut edibsə, Hökumət həmin rəftarın əsaslı olduğunu sübuta yetirməlidir (digər qərarlar

arasında bax: *Şassanyu və başqaları Fransaya qarşı* ([Böyük Palatanın qərarı], ərizələr № 25088/94, 28331/95 və 28443/95, 91-92-ci bəndlər, ECHR 1999-III; və *Timişevin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 57-ci bənd).

178. Sübutmə prezumpsiyası əsasında hansı sübutların qəbul ediləcəyi və bununla da sübutmə yükünün cavabdeh dövlətin üzərinə düşəcəyi məsələsinə gəldikdə, Məhkəmə *Naçova və başqalarının işi* üzrə qərarında (yuxarıda istinad edilən qərar, 147-ci bənd) bildirdi ki, icraatında olan bu işdə sübutların qəbul edilməsinin qarşısında hər hansı prosessual maneə və ya onların qiymətləndirilməsində öncədən müəyyən edilmiş hər hansı formul yox idi. Məhkəmə, onun fikrincə, bütün sübutların qiymətləndirilməsi vasitəsilə təsdiqlənmiş nəticələri, o cümlədən faktlardan və tərəflərin arqumentlərindən çıxarılmış nəticələri qəbul edir. Onun bərqərar olmuş presedent hüququna əsasən, sübutlar faktlarla bağlı çıxarılan kifayət qədər güclü, aydın və uzlaşan nəticələrdən və ya faktlara dair analogi təkzibolunmaz ehtimallardan irəli gələ bilər. Bundan başqa, konkret nəticəyə gəlmək üçün zəruri olan əminlik səviyyəsi və bununla əlaqədar olaraq sübutmə yükünün tərəflər arasında bölüşdürülməsi faktların konkretliyi ilə, irəli sürülən iddiaların xarakteri ilə və Konvensiyadakı hansı hüququn araşdırılması ilə qırılmaz surətdə bağlıdır”.

179. Məhkəmə həmçinin etiraf edir ki, Konvensiya üzrə işlərin icraatı heç də bütün hallarda *affirmanti incumbit probatio* (kimsə nəyisə iddia edirsə onu sübuta yetirməlidir) prinsipinin dəqiqliklə tətbiq olunmasını nəzərdə tutmur (*Aktaş Türkiyəyə qarşı* (çıxarışlar), ərizə № 24351/94, 272-ci bənd, ECHR 2003-V). Müəyyən hallarda, dövlət orqanları məsələdən bütünlüklə və ya əsasən xəbərdardırlarsa, hesab etmək olar ki, sübutmə yükü, yəni qaneedici və inandırıcı izahat vermək vəzifəsi dövlət orqanlarının üzərinə düşür (bax: *Salman Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 21986/93, 100-cü bənd, ECHR 2000-VII; və *Angelova Bolqarıstana qarşı*, ərizə № 38361/97, 111-ci bənd, ECHR 2002-IV). *Naçova və başqalarının işində* (157-ci bənd; yuxarıda bu işə istinad edilib) Məhkəmə müəyyən hallarda ayrı-seçkilik barədə əsaslı iddiaların təkzibinin cavabdeh Hökumətdən tələb olunmasını istisna etmədi, hərçənd ki, o, həmin işdə bunun çətin olacağını hesab etdi, belə ki, həmin işdə zorakılıq aktının irqi qərəzlilik motivlərindən qaynaqlandığı iddia edilirdi. O, bununla bağlı qeyd etdi ki, bir çox ölkələrin hüquq sistemlərində siyasətin, qərarın və ya praktikanın ayrı-seçkilik xarakterli təsirləri işəgötürmə və ya xidmətlərlə təmin etmə məsələlərində ayrı-seçkilik niyyətinin olduğunu sübut etmək zərurətini aradan qaldıra bilər.

180. Statistik məlumatların sübut təşkil edib-etməməsi məsələsinə gəldikdə, Məhkəmə əvvəllər bildirib ki, statistika özlüyündə ayrı-seçkilik kimi tövsif olunan praktikanın mövcudluğunu aşkara çıxara bilməz (*Hyu Cordanın işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 154-cü bənd). Lakin ümumi xarakterli tədbirin və ya faktiki situasiyanın doğurduğu nəticələrin ayrı-seçkilik təşkil etməsi barədə ərizəçilərin iddialarına aid olan sən dövrərdə baxılmış işlərdə (*Hoogendiykin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar; və *Zarb Adaminin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 77-78-ci bəndlər) Məhkəmə analogi situasiyalarda iki qrupla (kişilər və qadınlarla) fərqli rəftar edilməsi məsələsi ilə bağlı sübut qismində tərəflərin təqdim etdikləri statistik məlumatlara geniş şəkildə istinad etdi.

Məsələn, *Hoogendiykin işində* Məhkəmə bildirdi ki: “Ərizəçi mübahisə doğurmayan rəsmi statistika əsasında açıq-aydın kişilərə nisbətən qadınların böyük faizinə təsir göstərən konkret qaydanın (həmin qayda neytral formada ifadə edilsə belə) ilkin əlamətlərinin mövcudluğunu sübut edə bilirsə, cavabdeh dövlət sübut etməyə borcludur ki, bu, cins əlamətinə əsaslanan ayrı-seçkiliklə əlaqəsi olmayan obyektiv amillərin nəticəsidir. Qaydanın qadınlar və kişilər üçün doğurduğu fərqli nəticələrin praktiki olaraq ayrı-seçkilik xarakteri daşmadığını sübut etmək vəzifəsi cavabdeh dövlətin üzərinə düşürsə, dolayısı ayrı-seçkiliyin mövcud olduğunu sübut etmək ərizəçilər üçün praktiki cəhətdən çox çətin olacaq”.

2. Yuxarıdakı prinsiplərin hazırkı işin faktlarına tətbiqi

a. Ailədaxili zorakılıq kontekstində ayrı-seçkiliyin anlayışı

184. Məhkəmə öncə qeyd edir ki, Konvensiya müddəalarının məqsəd və vəzifələrini nəzərdən keçirərkən o, araşdırdığı hüquqi məsələ ilə bağlı beynəlxalq hüquq normalarını da nəzərə alır. Dövlətlərin çoxu tərəfindən qəbul edilmiş qayda və prinsiplərin toplusundan formalaşan beynəlxalq hüquq normaları və ya Avropa dövlətlərinin daxili hüquq normaları mövcud reallığı əks etdirir və Məhkəmənin Konvensiya normasının tətbiq dairəsinə aydınlıq gətirməsi tələb olunduqda o, adi şərhəmə vasitəsilə bu məsələni kifayət qədər əminliklə həll edə bilmədiyini

təqdirdə həmin normaları nəzərə almaya bilməz (bax: *Saadi İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 37201/06, 63-cü bənd; ECHR 2008-...; həmin qərara *Demir və Baykaranın işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərarın 76-cı bəndində istinad edilib).

185. Bununla əlaqədar olaraq, özünün presedent hüququnda ayrı-seçkiliyə verilmiş daha geniş anlayışdan əlavə qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin anlayışını və həddlərini nəzərdən keçirərkən (yuxarıda 183-cü bəndə bax) Məhkəmə qadınlara qarşı zorakılıq məsələsinə dair daha konkret hüquqi sənədlərin müddəalarını və beynəlxalq məhkəmə orqanlarının qərarlarını nəzərə almalıdır.

186. Bu kontekstdə CEDAW Konvensiyasının 1-ci maddəsində qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyə aşağıdakı anlayış verilir: “qadınların ailə vəziyyətlərindən asılı olmayaraq, kişi və qadınların hüquq bərabərliyi əsasında insan hüquqlarının və siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, mülki və hər hansı digər sahələrdə əsas azadlıqların zəiflədilməsinə, yaxud tanınmasını, qadınların onlardan istifadə etməsini, yaxud onları həyata keçirməsini heçə endirməyə yönəldilmiş cinsi əlamətə görə hər hansı fərqləndirmə, istisna, yaxud məhdudiyət”.

187. CEDAW Komitəsi dəfələrlə bildirib ki, qadınlara qarşı zorakılıq, o cümlədən ailədaxili zorakılıq qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bir formasıdır (yuxarıda 74-cü bəndə bax).

188. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları Komissiyası 2003/45 sayılı qətnaməsində gender əlamətinə əsaslanan zorakılıqla ayrı-seçkilik arasında əlaqə olduğunu aydın şəkildə təsdiq edərək bildirib ki, “qadınlara qarşı zorakılığın bütüm formaları qadınlara qarşı hüquqi (*de jure*) və faktiki (*de facto*) ayrı-seçkilik kontekstində və qadınların cəmiyyətdə aşağı statusu şəraitində baş verir və hüquqi müdafiə vasitələri üçün dövlətə müraciət edən qadınların tez-tez maneələrlə rastlaşması bu durumu daha da ağırlaşdırır”.

189. Bundan başqa, indiyədək yalnız qadınlara qarşı zorakılıq məsələsinə aid yeganə çoxtərəfli regional insan hüquqları müqaviləsi olan *Belém do Pará* Konvensiyasında qeyd edilir ki, hər bir qadının zorakılığa məruz qalmamaq hüququ digər hüquqlarla yanaşı ayrı-seçkiliyin heç bir formasına məruz qalmamaq hüququnu da əhatə edir.

190. Nəhayət, İnter-Amerika Komissiyası da qadınlara qarşı zorakılığın ailədaxili zorakılığın qarşısının alınması və belə zorakılıq barədə şikayətin araşdırılması üçün dövlət tərəfindən lazımı səy göstərilməməsi ucbatından baş verən ayrı-seçkilik forması kimi səciyyələndirir (bax: *Mariya da Penya Braziliyaya qarşı iş* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 80-ci bənd).

191. Yuxarıdakı qayda və qərarlardan belə nəticə çıxır ki, dövlətin qadınları ailədaxili zorakılıqdan müdafiə etməməsi onların qanun əsasında kişilərlə bərabər qaydada müdafiə olunmaq hüququnu pozur və pozuntunun bilərəkdən törədilib-törədilməməsi əhəmiyyət daşıyır.

b. Türkiyədə ailədaxili zorakılığa yanaşma

192. Məhkəmə qeyd edir ki, həmin vaxt qüvvədə olan Türkiyə qanunvericiliyində hüquq və azadlıqlardan istifadə məsələsində kişilərlə qadınlar arasında açıq fərq qoyulmasa da, onun demokratik və plüralist cəmiyyətdə qadınların statusu ilə bağlı beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına ehtiyac vardı. CEDAW Komitəsi kimi (bax: CEDAW Komitəsinin yekun şərhləri, 12-21-ci bəndlər) Məhkəmə də Hökumətin həyata keçirdiyi islahatları, xüsusən də ailədaxili zorakılığa qarşı konkret müdafiə tədbirlərini nəzərdə tutan 4320 sayılı Qanunun qəbulunu alqışlayır. Buna görə də belə görünür ki, bu işdə nəzərdən keçirilən ayrı-seçkilik məsələsi özlüyündə qanunvericiliyə əsaslanmırdı və daha çox yerli hakimiyyət orqanlarının məsələyə münasibətinin, məsələn, qadınlar ailədaxili zorakılıq barədə məlumat verdikdə polis bölmələrində onlarla rəftarın və qurbanların səmərəli müdafiə ilə təmin olunmasında məhkəmələrin passivliyinin nəticəsi idi. Məhkəmə qeyd edir ki, CEDAW Komitəsində bu məsələ müzakirə olunarkən Türkiyə Hökuməti praktikadakı çətinlikləri artıq etiraf edib (yenə həmin mənbəyə bax).

193. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyi nümayiş etdirmək məqsədi ilə aparıcı QHT-lər, Diyarbəkir Vəkillər Assosiasiyası və Beynəlxalq Amnistiya Təşkilatı tərəfindən hazırlanmış hesabatları və statistikanı təqdim etdi (yuxarıda 91-

104-cü bəndlərə bax). Bu hesabatlarda yer alan rəylər və çıxarılan nəticələr icraatın hər hansı mərhələsində Hökumət tərəfindən şübhə altına alınmadığına görə Məhkəmə hazırkı işdə öz rəyləri ilə (bax: *Hoogendiykin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar; və *Zarb Adaminin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 77-78-ci bəndlər) birlikdə onları da nəzərə alacaq.

194. Bu hesabatları nəzərdən keçirdikdən sonra Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, barəsində məlumat verilən ailədaxili zorakılığın qurbanlarının çoxu ərizəçinin həmin vaxt yaşadığı Diyarbəkirdəndir və bu qurbanların hamısı əsasən fiziki zorakılığa məruz qalmış qadınlardır. Bu qadınların böyük əksəriyyəti kürd mənşəlidir, savadsızdır və ya təhsil səviyyəsi aşağıdır və adətən hər hansı müstəqil gəlir mənbələri yoxdur (yuxarıda 98-ci bəndə bax).

195. Bundan başqa, belə görünür ki, ailədaxili zorakılıqla üzləşmiş qadınlar üçün hüquqi müdafiə vasitələrindən biri qismində Hökumətin istinad etdiyi 4320 sayılı Qanunun yerinə yetirilməsində ciddi problemlər var. Yuxarıda adı çəkilən təşkilatların apardığı araşdırma göstərir ki, qurbanlar ailədaxili zorakılıq barədə polis bölmələrinə məlumat verdikdə polis əməkdaşları onların şikayətlərini araşdırmır, qurbanları evə qayıtmağa və şikayətlərini geri götürməyə inandırmağa çalışaraq vasitəçi rolunu oynayırlar. Polis əməkdaşları bu məsələ ilə bağlı problemə “onların müdaxilə edə bilməyəcəyi ailə məsələsi” kimi baxırlar (yuxarıda 92, 96 və 102-ci bəndlərə bax).

196. Bu hesabatlardan həmçinin belə məlum olur ki, 4320 sayılı Qanunda nəzərdə tutulmuş qadağalar barədə qərarların məhkəmələr tərəfindən qəbulunda əsassız gecikdirmələrə yol verilir, çünki məhkəmələr belə tədbirlərə təcili məsələ kimi deyil, boşanma işinin bir forması kimi baxırlar. Həmçinin polis əməkdaşlarının mənfi münasibəti səbəbindən qadağalar barədə qərarların təcavüzkarlara tətbiq edilməsində də gecikdirmələrə yol verilir (yuxarıda 91-93, 95 və 101-ci bəndlərə bax). Bundan başqa, belə görünür ki, ailədaxili zorakılığı törədənlər cəkindirici cəzalar almırlar, çünki məhkəmələr adət-ənənəni və ya şərəf hissini əsas gətirərək yüngül cəzalar təyin edirlər (yuxarıda 103-cü və 106-cı bəndlərə bax).

197. Yuxarıdakı hesabatlarda qeyd edilir ki, bu problemlərin nəticəsində dövlət orqanları ailədaxili zorakılığa dözümlü yanaşır və Hökumətin göstərdiyi hüquqi müdafiə vasitələrinin işi səmərəli deyil. Oxşar rəyləri və narahatlıqları CEDAW Komitəsi də ifadə edərək “Türkiyədə ailədaxili zorakılıq da daxil olmaqla qadınlara qarşı zorakılığın davamlılığını” qeyd edib və cavabdeh dövləti qadınlara qarşı zorakılığın qarşısını alınması və onunla mübarizə aparılması üzrə səylərini gücləndirməyə çağırıb. Daha sonra Komitə qadınlara qarşı zorakılığın qarşısını alınması, qadınların müdafiə və yardım xidmətləri ilə təmin edilməsi və hüquq pozucularının cəzalandırılması və islah olunması məqsədi ilə Ailənin müdafiəsi haqqında Qanunun və onunla bağlı siyasətlərin tam yerinə yetirilməsinin və onların səmərəliliyinin yoxlanılmasının zəruriliyini vurğulayıb (bax: CEDAW Komitəsinin yekun şərhləri, 28-ci bənd).

198. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi şübhə doğurmayan statistik məlumatlarla təsdiqlənən, əsasən qadınlara təsir göstərən ailədaxili zorakılığın ilkin əlamətlərinin mövcudluğunu sübut edə bilib və Türkiyədə məhkəmələrin ümumi və ayrı-seçkilik xarakterli passivliyi ailədaxili zorakılığa şərait yaradıb.

c. Ərizəçi və anası dövlət orqanları tərəfindən onların qanun əsasında kişilərlə bərabər qaydada müdafiə olunmaq hüququnun təmin edilməməsi səbəbindən ayrı-seçkiliyə məruz qalmışdılar mı?

199. Məhkəmə müəyyən etdi ki, hazırkı işdə tətbiq edilən cinayət-hüquq sistemi ərizəçinin və anasının şəxsi toxunulmazlıq hüququna qarşı H.O.-nun qanunsuz hərəkətlərinin qarşısının səmərəli şəkildə alınmasını təmin edə biləcək adekvat cəkindirici təsirə malik olmayıb və beləliklə onların Konvensiyanın 2-ci və 3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hüquqları pozulmuş olub.

200. Türkiyədə məhkəmələrin ümumi və ayrı-seçkilik xarakterli passivliyinin, qəsdən olmasa da, əsasən qadınlara təsir göstərdiyi barədə yuxarıda gəldiyi nəticəni nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin və anasının məruz qaldıqları zorakılıq gender əlamətinə əsaslanan zorakılıq sayıla bilər, bu isə qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bir formasıdır. Son illər Hökumət tərəfindən

həyata keçirilmiş islahatlara baxmayaraq, hazırkı işdə müəyyən edildiyi kimi bütövlükdə məhkəmə sisteminin məsələyə reaksiya verməməsi və təcavüzkarların cəzasız qalması ailədaxili zorakılığın qarşısının alınması üçün müvafiq tədbirlər görmək öhdəliyinin kifayət qədər yerinə yetirilmədiyini göstərdi (konkret olaraq bax: *CEDAW* Komitəsinin yekun şərhləri, 9-cu bölmə, yuxarıda 187-ci bənddə Komitənin şərhinə istinad edilib).

201. Konvensiyanın 2-ci və 3-cü maddələri ilə təmin olunan hüquqlarından istifadə edərkən ərizəçi ilə anasının qanun əsasında kişilərlə bərabər qaydada müdafiəsinin təmin edilməsində daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin səmərəsiz olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə qərara alır ki, bu işdə ərizəçini daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirmək vəzifəsindən azad edən xüsusi hallar mövcud idi. Buna görə də o, Konvensiyanın 14-cü maddəsi üzrə şikayətlə bağlı daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilmədiyinə dair Hökumətin etirazını rədd edir.

202. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu nəticəyə gəlir ki, hazırkı işdə Konvensiyanın 2-ci və 3-cü maddələri ilə birgə götürülməklə 14-cü maddəsi pozulub.

V. KONVENSIYANIN 6-CI VƏ 13-CÜ MADDƏLƏRİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

203. Ərizəçi Konvensiyanın 6-cı və 13-cü maddələrinə istinad edərək şikayət etdi ki, H.O.-ya aparılmış cinayət icraatı səmərəsiz olub və onunla anasını yetərli müdafiə ilə təmin etməyib.

204. Hökumət bu arqumentə etiraz etdi.

205. Konvensiyanın 2, 3 və 14-cü maddələri üzrə pozuntuların aşkar edildiyini nəzərə alaraq (yuxarıda 153, 176 və 202-ci bəndlərə bax), Məhkəmə eyni faktların 6-cı və 13-cü maddələr üzrə də araşdırılmasına ehtiyac olduğunu hesab etmir.

VI. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

206. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya və onun Protokollarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə təyin edir”.

A. Zıyan

207. Ərizəçi anasının ölümü nəticəsində dəymiş maddi ziyanı görə 70.000 türk lirəsi (TRL) (təxminən 35.000 avro), mənəvi ziyanı görə isə 250.000 TRL (təxminən 125.000 avro) tələb etdi. O, izah etdi ki, anasının qətlə yetirilməsindən sonra o, anasından maddi yardım almaq imkanından məhrum olub. Anasının qətlə və keçmiş əri tərəfindən davamlı olaraq törədilən zorakılıqlar onun iztirab və təşviş keçirməsinə səbəb olub, habelə psixoloji sağlamlığına və heysiyyətinə düzəldilməsi mümkün olmayan ziyan vurub.

208. Hökumət bildirdi ki, tələb olunan məbləğlər işin halları ilə əsaslandırılmır. O, alternativ variant qismində iddia etdi ki, məbləğlər həddən artıq yüksəkdir və bu bənd üzər təyin ediləcək hər hansı məbləğ əsassız varlanmaya gətirib çıxarmamalıdır.

209. Ərizəçinin maddi ziyanla bağlı tələbinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi bir sıra hallarda anasının evində sığınacaq axtardığını sübut etsə də, onun maliyyə cəhətdən anasından hər hansı formada asılı olduğu sübut edilməyib. Lakin bu, yaxın ailə üzvünün Konvensiya pozuntusuna məruz qaldığını sübut etmiş ərizəçiyə maddi ziyanı görə kompensasiya təyin olunmasını istisna etmir (bax: *Aksoy Türkiyəyə qarşı*, 18 dekabr 1996-cı il tarixli qərar, 113-cü bənd, Qərarlar toplusu, 1996-VI; bu işdə ölümündən əvvəl ərizəçinin maddi ziyanla bağlı irəli sürdüyü iddialar, yəni həbsdə saxlanması və işgəncələrə məruz qalması səbəbindən gəlirlərini itirməsi və tibbi xərclərlə bağlı tələbləri onun ərizəsi üzrə məhkəmə işini davam etdirən atasına kompensasiya təyin olunarkən Məhkəmə tərəfindən nəzərə alınmışdı). Amma hazırkı işdə maddi ziyanla bağlı tələblər ərizəçinin anasının ölümündən sonra baş verdiyi iddia edilən ziyanla əlaqədardır. Məhkəmə əmin deyil ki, ərizəçinin anası ölümündən əvvəl hər hansı maddi ziyan

məruz qalıb. Buna görə də Məhkəmə bu işin halları baxımından maddi ziyana görə ərizəçiyə hər hansı kompensasiya təyin olunmasını məqsədəuyğun hesab etmir.

210. Digər tərəfdən, mənəvi ziyana gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi, şübhəsiz, anasının qətlə yetirilməsindən və ərinin törətdiyi ailədaxili zorakılığın qarşısını almaq üçün dövlət orqanlarının yetərli tədbirlər görməməsindən və ona çəkindirici cəza verməməsindən iztirab və təşviş keçirib. Qiymətləndirməni ədalət prinsipi əsasında həyata keçirərək, Məhkəmə Konvensiyanın 2, 3 və 14-cü maddələrinin pozuntuları nəticəsində məruz qaldığı ziyana görə ərizəçiyə 30.000 avro təyin edir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

211. Ərizəçi həmçinin Məhkəmədəki icraat üçün çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 15.500 TRL (təxminən 7.750 avro) tələb etdi. Bu məbləğə bunlar daxildir: işin icraata hazırlanması ilə (38 saatlıq vəkil işi üçün) və Strasburqda Məhkəmədəki dinləmədə iştirakla bağlı qonorarlar və xərclər, habelə telefon, faks, tərcümə xərcləri və ya dəftərxana ləvazimatlarına çəkilən xərcləri.

212. Hökumət bildirdi ki, ərizəçinin tələbini təsdiq edən hər hansı sənədlər olmadığına görə bu bənd üzrə irəli sürülmüş tələb rədd edilməlidir.

213. Məhkəmənin bərqərar olmuş presedent hüququna əsasən, ərizəçi yalnız o halda çəkdiyi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzinin ödənilməsi hüququna malik olur ki, həmin xərclərin faktiki və zəruri olaraq çəkildiyi sübut edilsin və onlar miqdarca ağılabatan olsun. Məhkəmə hazırkı işdə sərəncamında olan informasiyaları və yuxarıdakı meyarları nəzərə alaraq, Məhkəmədəki icraat çəkilməmiş məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 6.500 avro məbləğinin təyin olunmasını ağılabatan hesab edir, Avropa Şurasından hüquqi yardım qismində alınmış 1.494 avro bu məbləğdən çıxılmalıdır.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

214. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. Altı aylıq müddətə dair qaydaya riayət edilmədiyi barədə Hökumətin ilkin etirazını *rədd edir*;
2. Daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilmədiyi barədə Hökumətin ilkin etirazlarına baxılmasını Konvensiyanın 2, 3 və 14-cü maddələri üzrə şikayətlərə mahiyyəti üzrə baxılması ilə *birləşdirir* və həmin etirazları *rədd edir*;
3. Ərizəni qəbul olunan *elan edir*;
4. *Qərara alır ki*, ərizəçinin anasının ölümü ilə bağlı Konvensiyanın 2-ci maddəsi pozulub;
5. *Qərara alır ki*, dövlət orqanlarının ərizəçini keçmiş əri tərəfindən törədilən ailədaxili zorakılıqdan müdafiə etməməsi ilə bağlı Konvensiyanın 3-cü maddəsi pozulub;
6. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı və 13-cü maddələri üzrə şikayətləri araşdırmağa ehtiyac yoxdur;
7. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 2-ci və 3-cü maddələri ilə birgə götürülməklə 14-cü maddəsi pozulub;
8. *Qərara alır ki*:
 - a) cavabdeh dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq bu qərarın qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay ərzində ərizəçiyə aşağıdakı məbləğləri ödəməli, həmin məbləğlər ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə türk lirasına çevrilməlidir:
 - i) mənəvi ziyana görə ümumilikdə 30.000 (otuz min) avro, üstəgəl bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği;
 - ii) məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 6.500 (altı min beş yüz) avro, Avropa Şurasından hüquqi yardım qismində alınmış 1.494 avro bu məbləğdən çıxılmalı,

ərizəçidən tutula bilən hər hansı vergi məbləği yuxarıdakı məbləğin üzərinə əlavə olunmalıdır;

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

9. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 9 iyun 2009-cu ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Jozep Kasadeval (*Josep Casadevall*)

Sədr

Santyaqo Kuesada (*Santiago Quesada*)